

Çağdaş DERGİ

“Çağdaşlık ifade özgürlüğü ile başlar...”

Sayı: 3 / Mart 2022

Benim, Senin, Bizim Olan

TRT'MİZ

Burak Ustaoglu

KAMU YAYINCILIĞI, ÖZERKLİK VE TRT

Dr. Sibel Nart

“TRT HALKINDIR” DİYE DİYE İHRAÇ OLDUM

Deniz Çankaya Salmanlı

İKTİDARIN BORAZANI MI, HALKIN KANALI MI?

Engin Başcı

TARİHSEL KAFKA KARIŞIKLIĞI: TRT DEVLETİN Mİ, HALKIN MI?

Mehmet Demir

Gazetecinin temel görevi, gerçekleri nesnel bir biçimde, çarpıtmadan, sansürlemeden aktarmaktır.

Gazeteci, demokratik değerlere ve insan haklarına aykırı yayın yapmamalıdır.

Haber, yorum ve görüşler okur ve izleyicinin yayının niteliğini anlayabilmesini sağlayacak biçimde, açıkça birbirinden ayrılmalıdır.

Sahibi

Çağdaş Gazeteciler Derneği Adına
Genel Başkan
Can Güleryüzlü

Tasarım

Enes Berk Demirkol
Müge Özlem Tuzcuoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Hale Gönültaş

Haber Müdürü

Nermin Pınar Erdoğan

Yayın Kurulu

Can Güleryüzlü
Hale Gönültaş
Nermin Pınar Erdoğan
Rabia Deniz
Erdem Güner

Yönetim Yeri - İletişim

Şehit Gonenç Caddesi,
Çankaya Belediye Zabıtası Yerleşkesi,
Maltepe - ANKARA
cagdasdergi@gmail.com

🐦 twitter.com/cgdgenelmerkez
📘 facebook.com/CagdasGazeteciler

TRT'mİZ
Burak Ustaođlu
2

Kamu yayıncılığı, özerklik ve TRT
Dr. Sibel Nart
6

“TRT Halkındır” diye diye ihraç oldum!
Deniz Çankaya Salmanlı
11

İktidarın borazanı mı, Halkın kanalı mı?
Nasıl bir TRT istiyoruz?
Engin Başcı
14

Tarihsel Kafa Karışıklığı: TRT Devletin mi, Halkın
mi?
Mehmet Demir
19

Anayasal tarafsızlıktan ‘iktidarın sopası’na
Şeyma Paşayığıt
22

Dünün yasakçıları bugünün ‘demokrat’ı
olabilir mi?
Sultan Özer
24

Dönüşümün başında bir grev: Sabah-ATV
Grevi
Uğur Güç
27

Benim, Senin, Bizim Olan: TRT

TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu), sosyal ve siyasal tarihimize yönelik tutulacak bir merceğin odaklanacağı birkaç yerden biridir.

“Neden” diye sorulursa; birçok yanıt olmakla birlikte, yanıtlar arasında en öne çıkanı, her halde yaşanan gelişmelere-dönüşümlere paralel TRT’ye ‘yüklenen’ siyasi misyon olacaktır.

TRT resmi bir kurumudur ve bu yüzden de siyasal alandaki dönüşümlerin en çok yansıdığı yerdir. İnşa edilmek istenen kamusal alanın ilk yansımaları TRT üzerinden gözlemlenebilir, anlaşılabilir.

TRT’nin kamu kurumu olma kimliği kadar, hatta daha da önemli bir başka özelliği - unutturulmak istenen - ise sahibinin halk olduğudur.

TRT, gelirlerinin büyük kısmı elektrik faturalarından aktarılan vergi ile bandroller üzerinden alınan paydan oluşmaktadır ki öyle popülist söylemle değil, gerçek anlamda halkındır.

Bu nedenledir ki Kamu Hizmeti Yayıncılığı denilince, yani halk kavramının nitel anlamda öznelendirildiği kamuyu esas alan yayıncılığın adresidir TRT.

ÇAĞDAŞ DERGİ’nin ilk dört sayısını planlarken, konu başlıklarından birinin ‘TRT ve Kamu Yayıncılığı’ olması gerekliliği üzerinde çok yakın görüşlere sahiptik. Sorun TRT ve Kamu Yayıncılığı dosyasının nasıl işleneceğiydi.

Bir dönemin tek kanalı, Türkiye’de özel televizyon yayıncılığının hem bilgi hem de insan kaynağı, bizi isterse ortaklaştıran isterse ayırıştıran, siyasi iktidarlara hoyratça kullandığı...

TRT’yi masaya yatırmanın ağırlığını hazırlık çalışmalarımızda bir kez daha yaşadık. İşlediğimiz diğer dosya konularına göre daha fazla hassas ama bir o kadar da keskin olmak gerektiğini anladık.

Benim, senin, bizim olan TRT üzerinde düşündük; umarım sizleri de düşündürürüz.

Keyifli okumalar,

Can Güteryüzlü

** İlk radyo yayını 6 Mayıs 1927'de, Sirkeci'deki Büyük Postane binasının bodrum katında başladı. Henüz kimsede radyo alıcısı bulunmadığından, Postane binasının kapısının üzerine yerleştirilen hoparlör yardımıyla her akşam yayın yapılmaya başlandı. Amaç, halkın radyo yayınlarını dinleyip tanınması, kendi çevrelerine anlatarak radyo kavramının yayılmasını sağlamaktır.*

** İstanbul Radyosu'nun ilk naklen yayını, 3 Şubat 1932'de Atatürk'ün isteği ile Ayasofya Camii'nden Kadir Gecesi okunan Türkçe ezanla başlamış ve Mevlitle devam etmiştir.*

** Televizyon yayınları ilk kez İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından 9 Temmuz 1952 günü başlatıldı. 1. banttan 100 watt güçle yayın yapan İTÜ TV vericisi Philips şirketinden edinilmiştir. Türkiye'nin televizyon ile tanışması 1 Mayıs 1964 tarihli TRT Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, Türkiye sınırları içinde TRT dışındaki kurumların radyo ve televizyon yayınları yapması yasaklandığından, İTÜ TV, 1970 yılında yayınına son verdi ve vericileri de 1971 yılında TRT'ye devredildi.*

** 1961 Anayasası'nın tanıdığı imkânla, 1 Mayıs 1964 tarihinde "Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)" kuruldu ve diğer radyo yayınları gibi İstanbul Radyosu da TRT bünyesine alındı.*

** TRT'nin ilk televizyon yayını Ankara'nın Mithatpaşa Caddesi'ndeki iki binanın bodrum katında kurulan stüdyodan 31 Ocak 1968 günü 19.30'da siyah beyaz olarak gerçekleşmiştir. Yayın TRT'nin ilk spikeri Nuran Devres'in "Burası üçüncü bant beşinci kanaldan deneme yayınları yapan Ankara Televizyonu. Bugün 31 Ocak 1968. Bu*

akşamki deneme yayınına başlıyoruz." sözleri ile açılmıştır.

Uykudan önce ile Adile Naşit'i, Müzik Yelpazesi ile Sezen Cumhuriyet Önal'ı, Tele Pazar ile Cenk Koray'ı, Pazar Konseri ile Hikmet Şimşek'i, Hodri Meydan ile Uğur Dündar'ı, Dallas'ı, Küçük Ev'i, Kavanozdaki Adam'ı evimize sokan TRT... Bu Toprağın Sesi ile çiftçiyi bilgilendiren TRT... Akşama Doğru ile sanat ve kültür haberlerini aldığımız TRT... Tek kanal olmasını asla sorgulamadığımız, inandığımız, güvendiğimiz, TRT... Türkiye'deki basın tarihini anlatırken pek değinmediğimiz TRT...

TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) kurulurken yasa ve organizasyon modeli olarak BBC örnek alınmıştır. Ama siyasetlerin güçlü bir propaganda imkânı veren kuruma müdahale düşkünlükleri neticesinde BBC modeli millileştirilmiş ve tanınmaz bir hale gelmiştir. Öyle ki TRT, 2004 sonrası Birazda Bizim Cemaat algısıyla yönetilmeye başlanmıştır.

TRT 1 Mayıs 1964'te 359 sayılı yasayla kurulmuştur. TRT'nin kuruluşuna dayanak olan 1961 Anayasası, radyo televizyon yayınlarının devlet tarafından kurulmasından söz eder. Özerklik ve tarafsızlık net bir dille belirtilir. 1961 Anayasası'nın 121. Maddesi: "Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır. Radyo ve televizyon idaresi, kültür ve eğitime yardımcı görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır. Devlet tarafından kurulan veya Devlettten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır"

Fakat bu özerklik, yönetim kurulu ve yönetim anlayışı fazla sürmemiştir...

1971'de 12 Mart muhtırasının yansıması kendini göstermiş *Özerklik* anayasadan ve TRT yasasından çıkarılmıştır. Geriye sadece *Tarafsızlık* kalmıştır... Yönetim kurulundaki hükümet temsilcisi sayısı üçe çıkarılmıştır. Üniversitelerin kendi öğretim üyeleri arasından doğrudan yönetim kurulu üye seçme yetkisi kaldırılmış, üniversitelere sadece aday gösterme hakkı verilmiştir. Yönetim kurulunun TRT personeli arasından iki üye seçme yetkisi de kaldırılmıştır. Bunun yerine gazeteciler, cemiyetleri ve sendikaları, işçi konfederasyonu, işveren sendikaları, esnaf ve sanatkârlar konfederasyonu, ticaret ve sanayi odaları, ticaret borsaları, ziraat odaları birliği gibi kurumların saptayacağı dört adaydan TRT Seçim Kurulu iki üye seçmektedir. Kısaca TRT'ye egemen siyasetin hükmedeceği biz zemin oluşturulmuştur.

Militarist düşüncenin ürünü olan 1982 Anayasası'nda özerklik kavramı verilmeyen TRT, 1993 yılında yapılan değişiklikle anayasada tekrar özerkliğine kavuştu. Ancak bu özerklik TRT yasasına 2008 yılına kadar girmedi. 2008 yılında yasa değişikliğinin TBMM'de komisyonlarda görüşülmesi sürecinde muhalefet partilerinin de katkılarıyla yasaya Özerklik girdi.

Madde 1 - (Değişik:11/6/2008-5767/1 md.)

Bu Kanunun amacı, radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ve özerkliği ve tarafsızlığı Anayasada hükme bağlanan Türkiye Radyo Televizyon Kurumuna ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

2020 Sayıştay raporlarına göre gelirin 100/88.4 ü halk tarafından finanse edilen TRT, Kamu Hizmeti Yayıncılığı yapmakla mükelleftir. Ancak ne Özerkliğini ne Tarafsızlığını ne de Kamu Hizmeti Yayıncılığını bir türlü yerine getirememektedir. Gelirlerinin en önemli bölümü, bandrol ve elektrik katkı payıdır. Bu nedenle TRT, Kamu Hizmeti Yayıncılığının tanımında yer alan halkın finanse ettiği yayın kuruluşudur. Din, Dil, Irk, Mezhep

ayrımı yapamayacağı gibi tüm kültürler ve siyasi görüşlere aynı mesafede durmak, halk tarafından denetlenebilir bir mekanizmayı da kurmakla yükümlüdür. Ancak TRT'de halkın denetimi ve katılımı gerek yasal düzenlemeler, gerekse 1971 yılında başlayan müdahalelerin sonucunda danışma kurullarının işlevsiz hale getirilmesi nedeniyle gerçekleşmemektedir.

TRT tüm iktidara gelen siyasetlerin kullanmak istediği en büyük propaganda aracı olmuştur. Öyle ki hükümet programlarında yer almış hatta iktidara ilk geldiklerinde 'Acil Eylem Planı' diye açıkladıkları listede başköşeye yazılmıştır. Sadece siyasilerin değil iktidar meraklısı militarist güçlerin de hedefi olmuştur TRT. 12 Eylül faşizminde 15 Temmuz olaylarında zapt edilecekler arasında ilk sıralarda yerini almıştı.

Büyük bir çoğunluğu siyasi atamalardan oluşan genel müdürlerin yönetim anlayışı ile var olmaya çalışan TRT, tüm bu olumsuzluklara rağmen üreten bir TRT olmayı da başarabiliyordu. En azından şimdiki TRT'yi temel alındığımızda o zamanın şartlarına ve teknolojisine göre başarılı sayılabilecek işlere de imza atıyordu. Ama egemenler yayın içeriğinden personel alımına kadar

her alanda TRT'ye müdahale ediyorlardı. TRT'nin halkın parası ile sağladığı imkânları sonuna kadar kullanmayı(!) hak görmeye başlayan anlayış, her geçen gün halka olan sorumluluğundan da uzaklaşıyordu.

TRT'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı anlayışının bitmesine neden olan esas yıkıcı darbeler, 2004 yılında başlamıştır. AKP iktidarı ile TRT deneyimli liyakat sahibi yöneticilerden arındırılıyor, yayın politikasında köklü değişimler yaşanıyor. Yönetim kadrolarında cinsiyetçilik yapılıyor, liyakatin yerini biat alıyor, yayın ahlakı etik kuralları hiçe sayılıyor. Öyle ki yapılan baskılar neticesinde önceden de uygulanan sansürün yerini oto sansür alır hale geliyordu. Ekranlara alınan konuklar cemaat önderleri ya da egemen siyasetin

sesi olarak konuşuyor, tartışma programları bile muhalif hiçbir sese yer vermez bir hal alıyordu. TRT’de cemaat kadrolaşmasını başlatan Gen. Md. İbrahim Şahin döneminde “*Asıl olan dini yayın yapmak değil. Mihenk taşı din olan bir yayının anlayışını benimsemektir*” diye Abbas Abalı takma ismi ile “Ekranın Büyüsüne Kapılmadan” kitabını da yazan Muhsin Mete, genel müdür yardımcısı oluyordu.

TRT’den ihraç edilen 435 kişiden 368’i İbrahim Şahin’in genel müdürlüğü döneminde işe girmişti. Şüpheli sıfatıyla ifade veren İbrahim Şahin’in rahatlıkla, “*Samanyolu grubundan gelenlerin FETÖ’cü olduğunu bilmiyordum. Yayın politikaları hükümet, devlet, AK Parti yanlısı görüldüğünden bunların geçişine izin verildi*” diyeceği kadar güç zehirlenmesi yaşayan bu yönetim anlayışı, “*Hamilelerin sokağa çıkması terbiyesizliktir*” diyen bağnazları;

TRT spikeri olarak, Ankara Katliamı üzerine izleyicilerden gelen bir mesajı okuduktan sonra “*Oradan geçen masum insanlar da vardır. Kurunun yanında yaş da yanmasın diyor aynen katılıyorum*” diyebilen vicdansızları ekrana çıkartmaktan hiç çekinmeyen bir tavır göstermiştir.

Radio ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) - ki orada da AKP hakimdir - Kamu Hizmeti Yayıncılığı yapan TRT’ye, Alevi toplumunun hassasiyetlerine aykırı bir yayın nedeniyle, Türk siyaset ile yayıncılık tarihine not düşülecek bir ceza vermek zorunda kalmıştır. Bu cezanın verilmesi muhalif üyelerin tüm baskılara rağmen dik durarak verdikleri mücadele sayesinde olmuştur. Ceza, RTÜK yasasının 8. maddesinde şu hüküm çerçevesinde verilmişti;

(Değişik : 25/4/2013-6462/1.md.) “*İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınlar,*”

Yozlaşma sadece akılda ve vicdanda değil, adalet kavramında da yaşanmıştır. 2010 Anayasa Referandumunda tüm kamu hizmeti yayıncılığı kuralları hiçe sayarak iktidar yanlısı yayıncılık yapmıştır. TRT’nin seçim ve referandum yayınlarındaki yanlı tutumu, RTÜK raporlarında yerini alırken, YSK, TRT’ye defalarca ceza verdi. AKP; TRT’yi YSK cezalarından kurtarmak için seçim öncesinde yasa değişikliği yaptı ve YSK’nın ceza verme yetkisini kaldırdı. TRT’nin adaletsiz yayıncılık anlayışını görmek için şu iki örneğe

bakmak bile yeterli olacaktır;

1 Ekim-25 Ekim 2015 tarihleri arasında TRT’nin 25 günlük canlı yayın tablosu:

Recep Tayyip Erdoğan: **29** saat

AKP: **30** saat

CHP: **5** saat

MHP: **1** saat **10** dk.

HDP: **18** dk

1-13 Mart 2019 Mart tarihleri arasında TRT 1 Ana Haber bültenlerinde:

AKP **49** dk.

İyi Parti **5** dk.

CHP **34** dk.

DSP **3** dk.

MHP **10** dk.

HDP **0** dk.

Artık, 1975 yılında TRT Ankara Radyosu tarafından açılan spikerlik sınavına girip kazanamayan ve TRT’ye giremeyen R. Tayyip Erdoğan’ın, siyasi güçle zapturapt altına aldığı bir TRT’yle karşı karşıyayız. AKP iktidarında TRT’de 3 kez teşvik uygulamasına gidilerek deneyimli liyakat sahibi basın emekçileri emekli edilmiştir. Medya okulu olarak bilinen TRT’de bilgi ve deneyim kıyımını ‘legal’ bir şekilde uygulayan egemen zihniyet, sadece TRT’ye değil sesli ve görsel basına da darbe vuruyordu. Bu dönemde her şey ‘legal’ de yapılmadı. KHK’ları (Kanun Hükmünde Kararname) fırsat bilen TRT yönetimi, tıpkı 12 Eylül faşizminde kurumdan sürülen ve “101’ler” olarak adlandırılan; 10 Kasım 1981 günü TRT’nin 101 çalışanının, yayıncılık görevinden hiçbir gerekçe gösterilmeden alakasız kurumlara gönderilmesi (veteriner, orman, ziraat, toprak ve su müdürlüğü) gibi, 222 kişiyi İFP (İstihdam Fazlası Personel) olarak başka kurumlara sürgün etti. Tarih her anlamıyla tekerrür ediyordu. 1402 sayılı Faşist 12 Eylül Yasası uyarınca kamuda başlatılan “kıyım” ile aynı dönemde gerçekleştirilen “101’ler sürgünü” için dönemin TRT Genel Müdürü emekli General Macit Akman, gazetecilerle sohbetinde kararın, “*tepeden gelen bir emir*” olduğunu “*Vallahi, hiçbirini tanımam ben. Emir veren Başbakan Bülend Ulusu ‘dur. Biz de uyguladık*” sözleriyle anlatmıştı. AKP’nin 222 kişiyi sürgün ettiği gibi... Kamuoyuyla dalga geçer gibi ‘ihtiyaç fazlası personeli gönderiyoruz’ denilirken, yine KHK’lardan güç alınarak yaklaşık 2000 kişi, ÖHHT (Özel Hukuk Hükümlerine Tabi Personel) olarak işe alınıyordu.

‘Yeni istihdam modeli’ olarak benimsenen ÖHHT’yle, özlük hakları yok denilecek kadar az, sömürüye uygun bir düzen - çalışanın kendi maaşını söylemesi bile iş akitlerinin fesih nedenleri arasında sayılmakta - getirildi.

Kadrolaşmada hiçbir fırsatı kaçırmayan AKP iktidarı, bu dönemde emekli olanlarla sürgüne yolladıklarının toplamından fazla personel alımına gitti. Sürgünlere karşı AKP yönetimine boyun eğmeyip hukuk savaşına giren TRT emekçileri, 703 nolu KHK'ya karşı büyük bir zafer kazanarak işlerine geri dönebildi. Tıpkı 101'lerin kazanımıyla sonuçlanıp iade-i itibarla döndüğü gibi. Tarih basın emekçileri için de tekerrür etmiş, işlerine aşlarına, en önemlisi halkın TRT'sine sahip çıkılmıştı. Siyasi kadrolaşmanın, yüksek maliyetli dış yapımların ve Hitler dönemini hatırlatan siyasi propaganda diline ilişkin eleştirilerimizi saklı tutmakla birlikte TRT bünyesinde çalışan ve hala "Halkın TRT'si" mücadelesini veren meslektaşlarımızı unutmamalıyız. Katılımcı, denetlenebilir, özerk, tarafsız ve bağımsız editöryal dile sahip yayın anlayışı ve özlemi için... Her türlü baskıya ve ötekileştirmelere rağmen ne mutlu ki hala TRT içinde direngenliğini koruyan meslektaşlarımız var. Onların önderliğinde özlemini kurduğumuz TRT'yi çok hızlı bir şekilde yeniden inşa etme bilincinde olmalıyız.

Başta da belirttiğimiz gibi TRT, BBC modeli temel

alınarak kurulmuştur. Ancak bugün TRT'yi BBC yapımları ile karşılaştırmak TRT'ye haksızlık olur. BBC'nin gerek bütçesi gerekse çalışan sayısı TRT'nin çok üstündedir. Ancak bu iki kurumu yayıncılık ahlakı, denetlenebilir şeffaf mali bilançolar ve kamu hizmeti yayıncılığı açısından karşılaştırabiliriz. Bugün siz dahi BBC'nin internet sitesine girdiğinizde yöneticilerin bile yaptığı her kuruluş harcamayı kalem kalem görebiliyorsunuz... ([https:// www.bbc.com/aboutthebbc/howweare/tony-hall](https://www.bbc.com/aboutthebbc/howweare/tony-hall))

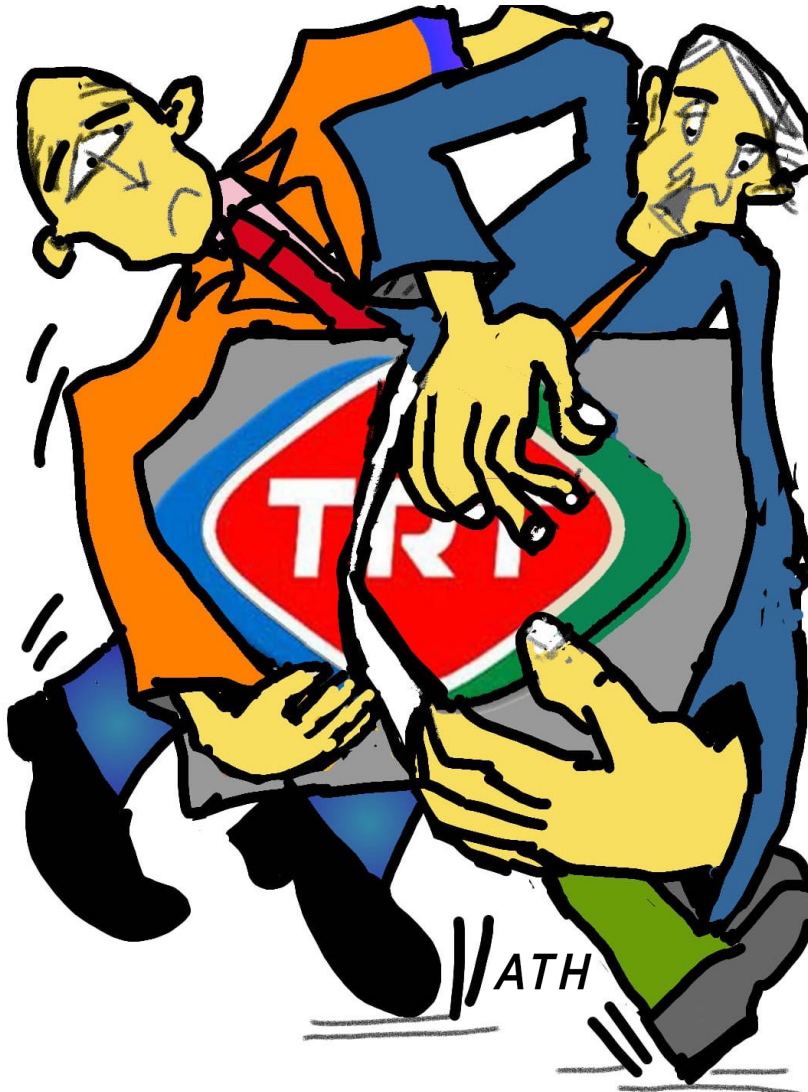
2018 sonrası KHK'larla; Kamu İhale Kanunundan muaf tutulan - Şirket kurma ortak olma yetkisi verilen - Denetimi zorlaştırılan - Yönetim seçimi direkt 'saray'a bağlanan - Yönetim kurulunu pasifleştiren - Her türlü art niyete açık paravan şirket olma yolu açılan, ama hala halk tarafından finanse edilen, zora girdiğinde 'Kamu Hizmeti Yayıncılığı' söylemine sığınan TRT.. Basiretsiz yöneticiler ile tartışılan, yayıncılık anlayışı(!) ile yurttaş gözünde 'yandaşlık' konusunda basamak atlayan TRT'ye sırtımızı dönüp terk mi edeceğiz? Nasıl şu an kartelleşmiş basında gazetecilik etik değerleri ayaklar altına alınmasına

karşın meslek değerlerini savunma ruhumuz hiç zarar görmemiş, tam aksine inatla umutla bir savaşım veriyor isek, TRT'nin Kamu Hizmeti Yayıncılığına olan inancımız da aynı olmalı. Devletin değil halkın... Ticari sır değil şeffaf denetlenebilir... Tüketen değil Üreten... Eğreti yayın değil öğretici yayın yapan... Sözde değil hakikatte Özerk Demokratik Katılımcı bir TRT istemeliyiz... Aksi takdirde SEKA gibi Telekom gibi Şeker fabrikaları gibi arkamızı döndüğümüz her şey bu sistemin talan edeceği yer olacaktır...

'Uykudan Önce' programında Adile Teyzemiz bize masallar anlatırdı... Küçüktük dinlerken uyurduk. Ama unutmamak lazım masallar küçükleri uyutmak için büyükleri uyandırmak için anlatılır...

Ne dersiniz?

Artık uyanmanın ve bizim olan değerlere sahip çıkmanın zamanı geldi de geçmiyor mu?

Dr. Sibel Nart
Prodüktör

Kamu yayıncılığı, özerklik ve TRT

Radyo, 20. Yüzyılın, özellikle ilk yarısında, en etkili kitle iletişim araçlarından biridir. Toplumsal üretim ve bölüşüm süreci içinde, bilgi ve haber akışını sağlama, anlam yaratma işlevini üstlenmiştir. Bu anlamda da, radyo, teknolojik bir araç olarak, kendi başına bir varlığa ya da toplumsal ilişkilerden bağımsız bir konuma sahip değildir. Örgütlenmesi, yüklendiği işlevler ve bu işlevleri yerine getirme biçimi, içinde bulunduğu yer ve zamanla doğrudan ilintilidir.

Toplumda egemen olan mülkiyet ve üretim ilişkileri, doğaldır ki, kitle iletişim araçlarının konumunu belirleyecektir. Bu araçların yönetiminin ve kontrolünün kimde ya da kimlerde olacağı, aracın ne tür bir dil kullanacağı, kimlerin ya da hangi grupların bu aracın sözünden nasıl etkileneceği ve geri bildirim nasıl alınıp, aracın diline nasıl yansıtacağı, büyük oranda, egemen ilişkilerce düzenlenir.

Başka bir deyişle, kaynakların paylaşımını belirleyen ilişkiler ve ilkeler, kitle iletişim araçlarının da nasıl örgütleneceğini, siyaset yapılanması içindeki yerini, toplumla ilişkilerini belirler. Böylece bu araçlar, toplumdaki siyasal örgütlenmenin bir parçası, ekonomik ve politik

yeniden üretim süreçlerinin vazgeçilmez aktörleri olarak karşımıza çıkar.

Radyo, 1927'de kuruluşundan başlayarak, Türkiye'de televizyonun yaygınlaştığı 1970'lerin ortalarına kadar en etkili kitle iletişim aracı olmuştur denilebilir.

Kuruluş dönemleri ve sonrasında Cumhuriyetin ideolojisini kitlelere yaygınlaştırma ve benimsetmede önemli bir araç olarak kabul edilmiş, çağdaşlaşma, batılılaşma, modernleşme ve kalkınma sürecinde temel bir işlev yüklenmiştir. 1961 Anayasası ve 359 sayılı kuruluş yasası ile TRT Kurumu oluşturulduktan sonra, özerklik-tarafsızlık-kamu tüzel kişiliği-devlet tekeli gibi kavramlar çerçevesinde, radyoların yönetim ve işletme yöntemleri, istihdam politikaları, görev tanımları ve teknik olanakları farklılaşmıştır.

Öte yandan TRT, kuruluşundan başlayarak siyasal mücadelenin üzerinde yürütüldüğü alanlardan biri olmuş, Tanzimat'tan bu yana süregelen Batıcı-Geleneksel ya da Yerli-Yabancı gibi kavramlarla tanımlanabilecek gruplar arasındaki iktidar mücadelesinin ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Anayasa'nın ve TRT Yasası'nın zaman içinde geçirdiği değişikliklerle birlikte, TRT ile siyasal

AKP'li Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, 14 Temmuz 2021 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla oluşan TRT'nin yeni Yönetim Kurulu kadrosu. Atamalarda, basın özgürlüğüne karşı açıklama ve uygulamalarıyla tepki çeken Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un belirleyici olduğu ifade edilmekte.

İktidarlar arasındaki mesafede de farklılıklar ortaya çıkmış, kamu/devlet yayıncılığı, zaman zaman Hükümet yayıncılığı olarak değerlendirilmiş, devlete bağlı olan bir yayın kurumunun, siyasal iktidarın çizgisinde olması gerektiği görüşü, kamu yayıncılığı yapmak üzere kurulan TRT'yi, amacından ve işlevinden saptırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme projesinin ayrılmaz bir parçası olan radyo, Halkevleri ile birlikte, Cumhuriyetin ideolojisini halka benimsetmekle görevli kurumlardan biri olarak değerlendirilmiş, Cumhuriyetin gerektirdiği düşünce ve davranış değişikliğini gerçekleştirmede, önemli bir işlev yüklenmiştir. Modernleşme yaklaşımının, iletişimin, ekonomik, sosyal ve siyasal kalkınmayı kendi kendini sürdüren bir süreç haline getirebilmesi düşüncesine koşut biçimde, radyoya ve TRT'ye düşen görev, toplumun eğitim düzeyinin yükselmesine katkıda bulunarak, sanayileşme, kalkınma, çağdaşlaşma sürecini hızlandırmaktır.

Çağdaş uygarlığa ulaşma sürecinde eğitimin temel belirleyici olduğu düşüncesiyle, radyonun eğitme, bilinçlendirme ve halkı toplumsal sorunlardan haberdar kılma yoluyla, davranış ve tutum değişikliği yaratabileceği düşünülür. Okuryazarlığın, kentleşmenin ve diğer iletişim

araçlarının yeterince gelişmediği ülkede, toplum yapısının değiştirilmesinde radyoya bu nedenle büyük önem atfedilmiştir.

Cumhuriyet, sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir topluluk tasavvur eder. Bu kaynaşmış topluluk, geleneksel kişilikten modern kişiliğe doğru "ilerleyen", laik ve batılı görünümlü, modern bireylerden oluşacaktır. Bunun karşısında ise yine sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir kitle tasavvuru vardır. Bu da dinsel, geleneksel değerlerine sahip çıkan, bu değerlere ilişkin sembollerini referans olarak kullanan bir kitledir. Her iki taraf da ulusal kimliği farklı aidiyetleri esas alarak tanımlar ve bu tanımlanan kimlikleri yeniden üretecek üst yapı kurumları üzerinde egemenlik kurmaya çalışır. Bir başka deyişle, siyasal mücadele, kültürel alan üzerinden yürütülür. Cumhuriyetin seçkinleri ve bu seçkinlere tepki gösterenlerin, başka deyişle, iktidar mücadelesinin taraflarının üzerinde egemenlik kurmak için çabaladığı araçların en önemlilerinden biri radyo ve daha sonra da TRT'dir.

TRT, kamu yayıncılığının simgesi kabul edilen BBC'yi örnek alarak kurulmuştur. BBC'nin en büyük özelliği, siyasal iktidardan bağımsızlığını büyük oranda elde etmiş bir kuruluş olmasıdır. TRT'nin kuruluşunda da bu bağımsızlık sağlanmak istenmiş ve TRT'ye özerklik tanınmıştır. 12 Mart

1971 sonrasında yapılan anayasa değişikliği ile, TRT özerk değil, tarafsız bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Bu dönem kendi içinde, 12 Mart Aaskerî Yönetim Dönemi, 1974-1975 yılları arasında 500 gün süren ve “fiili özerklik” olarak da tanımlanan dönem ile 12 Eylül 1980’e doğru tırmanan toplumsal ve politik çatışma ortamı içinde, ağırlıklı milliyetçi-muhafazakâr kadroların TRT yönetiminde olduğu dönem olarak ayrılabilir. 12 Mart 1971 sonrası, televizyon yayınlarının etkisiyle, radyonun nispeten geri planda kaldığı bir döneme rastlar.

Kamu hizmeti yayıncılığı

Kamu hizmeti yayıncılığının en belirgin biçimde hayata geçirildiği örneklerden biri İngiliz yayın kurumu BBC (British Broadcasting Corporation)’dir. Radyo yayını yapan altı istasyonun Posta Bakanlığında ruhsat almak için birleşerek oluşturdukları BBC, özel bir şirket olarak kurulur. Yayın tekeli, 1927’de, bir anonim şirket olarak BBC’ye 10 yıl süre ile verilir.

Uzun yıllar bu tekel durumunu koruyan BBC ile siyasal iktidar arasındaki ilişkide bağımsızlık esastır. BBC’nin kuruluşunda, devletin, yayın alanının dışında kalması gerektiği, yayın kuruluşunun gelirlerinin alıcılardan toplanacak ruhsat ücretleriyle sağlanacağı, devletin de yalnızca bu ücretlerin miktarını belirleyip, toplanmasını sağlamakla görevli olduğu belirtilir. Bu yolla, yayın organlarının¹ alıcıları olan dinleyici ve seyirciler, abonmanlık yoluyla, bu kuruluşların da sahibi olmaktadır. Bu noktada, kamu yayın kurumu, devletin ya da siyasal iktidarın değil, kamunun, halkın malı olmaktadır. Kamu yayıncılığı yapan kuruluş da, tüm halka bilgi ve haber vermek, eğitmek ve kaliteli eğlence sağlamakla yükümlüdür.

Kaya’ya göre, BBC’ye, daha özel bir kuruluş iken yüklenilen görevleri, radyo ve televizyon alanında Kamu Hizmeti Yayıncılığı’nın kavramsal çerçevesini çizer:

- Kamu hizmeti yayıncılığı anlayışıyla yapılacak radyo-televizyon yayıncılığında yayıncı kuruluş, haber verme, dinleyicilerini/ izleyicilerini eğitme ve eğlendirme temel işlevlerini bir arada yerine getirmekle yükümlüdür.

Bunun uygulamada anlamı, radyo ve

televizyonlarda yer alacak program türlerinin bu işlevleri yerine getirecek biçimde dengeli oluşturulmasıdır.

- Siyasal nitelikli haber ve programlar, yansız ve farklı düşünce akımları ile siyasal formasyonların dengeli bir biçimde temsiliyesiyle oluşturulmalıdır.

- Yayıncılık bir kamusal kurum tarafından yapıldığında, kuruluşun gelir kaynakları siyasal iktidar ve özel ekonomik çıkarlardan bağımsızlaştırılmalıdır.

- Yayın hizmeti, herkese eşit ve tek bir kullanım harcı karşılığında sunulmalıdır.

- Yayın alanı ülke coğrafyasının mümkün olan en geniş kısmını kapsama alanına alacak biçimde belirlenmelidir.²

BBC’nin kurucusu Sir John Reith’in geliştirdiği ilkelere göre de, yayın kurumunun topluma karşı sorumluluğu, o toplumu eğitmek, bilinçlendirmek, kültürlendirmek, aydınlatmak, modernleştirmek, ulusun ahlâki bir topluluk olarak bütünlüğünü sağlamak, en yüksek beğeni standartlarını özendirmek ve bunları topluma yaymak, enformasyon ve tartışmaları mikrofon ve ekrana getirmek suretiyle, ussal bir demokrasinin yaratılmasına yardımcı olmak işlevlerinden oluşur. Bütün bu ilkelerin hayata geçirilmesi, yayıncılığın tekel olarak düzenlenmesine bağlıdır.

Mutlu, BBC’nin oluşturduğu bu modelin, Raymond Williams’in “paternalist” olarak tanımladığı anlayışın örneği olduğunu söyler.

Bu nitelemenin nedeni, yayın kurumunun, toplumun dışına, hatta üstünde bir yerlere yerleştirilmesidir.

Reith’a göre, daha demokratik bir iletişim aracı, kaçınılmaz olarak daha düşük standartlara yol açacaktır.

Özerklik

1961 Anayasası’nın üniversitelerle, bir kamu yayın kurumu olan TRT’ye tanıdığı özerklik, TRT üzerindeki iktidar mücadelesinin taraflarınca solda ya da sağda mevzilenmenin simgesi kabul edilir. Özerklik, taraftarlarınca sihirli bir sözcük gibi algılanırken, karşıtlarınca da TRT’nin “solcuların” eline geçmesine yol açacak hatta daha da ileri

1 MUTLU, Erol: Televizyon ve Toplum, TRT, Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1999, s.24

2 KAYA, Raşit: İktidar Yumağı, Medya-Sermaye-Devlet. İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s.95

giderek, yayınlarda komünizm propagandası yapılmasına olanak vermek sureti ile Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek bir düzenleme olarak gösterilir. Her iki algılamaya biçiminin de, özerkliğin sorumlulukla bir arada olması halinde bir anlamı olabileceği düşüncesinden uzak olduğu ortadadır.

Özerklik, bir kurumun kendi kurallarını kendisinin koyması, ilkelerin, yöntemlerin, atamaların kurumun kendisi tarafından yapılması şeklinde de tanımlanabilir. Yeni durumların ortaya çıkması halinde kurum, ilkeleri, yöntemleri, kuralları, kendi içinde yeni durumlara uygun biçimde düzenler.³ Touraine'e göre, demokrasiler, katılım ve tartışmanın ötesinde bir özgürlükler sistemidir.

Basın özgürlüğü, bireysel özgürlüğün korunmasının ötesinde, güçlüler, sessizce ve gizlice akrabalık, arkadaşlık ve ortak çıkar bağlarını kullanarak kendi çıkarlarını savunabilirken, en güçsüzlere duyulma olanağı sağlar.⁴ Basın özgürlüğü de doğal olarak radyo özgürlüğünü içerir. Alman Anayasa Hukukçusu Maunz'a göre, demokrasinin ilk koşulu, inançlar ve karşı inançların serbestçe ifade edilmesi, ikinci koşulu da, devletten bağımsız olarak kanaat edinebilmenin mümkün olmasıdır. Bunu sağlamak için de, demokrasinin üçüncü koşulu devreye girer. Radyo ve basın, bütün olayları yansıtabilmeli, ihtilafli konularda yayın yapabilmelidir. Kitle iletişim araçlarından yararlanmada, devlete, diğer kişilere oranla bir ayrıcalık tanınmamış olmalıdır. Devlet, hükümete karşı veya herhangi bir nedenle hoş gitmeyen basın ve radyo üzerinde, onların anayasa ile tanınmış haklarını baskı altına alacak davranışlarda bulunmamalıdır.⁵

Radyoya özerklik tanınmasının temelinde, düşünce ve kanaatleri serbestçe açıklama özgürlüğü yatar. Radyo program yapım ve yayınında özgür olacak, vatandaşlar da bu yapım ve yayınlardan özgürce yararlanacaktır.

Radyo Özgürlüğü olarak adlandırılan bu kavram, program yaparken, haber toplarken ve bunları yayarken özgür olmayı, bu suretle sadece

3 ÖNGÖREN Mahmut Tali: İletişim Notları, ÇGD Yayınları, Ankara, 1995, s.8

4 TOURAINE, Alain: Demokrasi Nedir? Çev. Olcay Kunal, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s.23

5 TAŞER, Cengiz: Radyonun Organizasyonu ve Özerkliği- Mukayeseli Bir Anayasa Hukuku Araştırması, TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1969

6 A.g.e., s.127

7 LOEHNING, C. von: Unabhängigkeit des Rundfunks Die Öffentliche Verwaltung, Nisan 1953, Heft 7, Sh. 193 vd'den aktaran: A.g.e., s.137

8 WENIGER, E: "Die Geitige und politische Freiheit im Rundfunk" Der Rundfunk im politischen und geitigen Raum des Volkes, s. 13'den aktaran: A.g.e., s.139-141

doğruluk, objektiflik, tarafsızlık ilkelerine bağlı kalarak, herhangi bir partinin, zümrenin ve belli bir ideoloji ve dünya görüşünün tekelinde ve hizmetinde olmaksızın vatandaşa seçim imkânı veren yayın yapmayı ve vatandaşların da her türlü radyo yayınından yararlanabilmek hakkını⁶ içerir. Toplumda serbestçe haber ve bilgi alışverişi sağlamanın aracı olan radyonun özgür biçimde çalışması, siyasi iktidara ya da belli bir çıkar grubuna bağlı olmamasıyla gerçekleşecektir. Radyo özerkliği, Taşer'in Loehning'den aktardığı gibi,

...(S)ınırları belirlenmiş bir sorumluluk altında, radyo dışında kalan her türlü çıkar gruplarına (ki siyasi iktidar da bunlardan birisidir) belli, açık veya kapalı ve dolaylı bir bağlılık söz konusu olmaksızın; her türlü düşünceye karşıtlarıyla yer vermek, sadece belli bir grubun yararına ve çıkarına değil halkın bütününe hizmet etmek; siyasi meselelerde kesin tarafsız olmak kaydıyla, radyonun bir kurum olarak siyasi iktidarın emir hiyerarşisi dışında kalması anlamına gelir.

Loehning'e göre, özerklik kendi başına bir amaç değil, tarafsızlık, objektiflik ve eşitliği gerçekleştirmenin aracıdır.⁷

Radyoda Politik ve Manevi Özgürlük konulu makalesinde Weniger de, bir radyonun iktidardaki partinin organı olmayacaksa, tarafsız olmak zorunda olduğunu yazar. Radyo, ne kurum olarak kendinin ne de o kurumda çalışan personelin kişisel görüşlerini değil, var olan çeşitli görüşleri yayınlamak zorundadır. Tarafsız yayın görevinin gerçekleştirilmesi de özerkliği ve bağımsızlığı zorunlu kılar.⁸

Özerk bir yayın kuruluşuna bir takım sınırlamalar getirilip getirilemeyeceği, tartışma konusu olmuştur. Özerkliğin sınırı olabileceğini söyleyenlere göre, özerklik başlı başına bir amaç değildir. Görev ve amacıyla sınırlıdır. Özerklik tanınmasının gerekçelerine uygun bir yayın politikası izlemeyen bir yönetim ve bu politika sonucu ortaya çıkacak yayınlara karşı herhangi bir sınırlama olmaması söz konusu olamaz.

Burada önemli olan, bu sınırlamanın, siyasal iktidarlarca değil, hukuk düzenlemeleri ile getirilmiş olmasıdır. Karşı görüşe göre ise, radyoya tanınan özerkliğin gerekçesi, düşünce özgürlüğünü sağlamaktır. Burada konulacak herhangi bir sınır, diğer bütün özgürlüklerin güvencesi olan düşünce özgürlüğünü etkileyecektir. Böylelikle, kamuoyunun serbestçe haber ve bilgi alması engellenecektir. Sağlıklı bir demokratik ortamın varlığından söz edebilmek, ancak düşünce özgürlüğünün bütün koşullarının sağlanması ile mümkün olacaktır.⁹

Bir kitle iletişim aracı olarak radyonun özerkliğinin ana unsurlarından biri program yapımında özerk olmasıdır. Bu özerklik, istediği programı yapmak ya da yapmamak şeklinde anlaşılmalıdır. Aynı şekilde bir haberi vermek ya da vermemek de kurumun özgürlüğü içindedir. Programların içeriği de, kurumun görevli programcılarınca saptanır. Burada, radyoyu ve programcılarını çerçeveyen, tarafsızlık, objektiflik ve eşitlik ilkeleri yanında, kurumun yasası ve yayın ilkeleridir.

Yayın kurumunun yönetimde ve program yapımında özerk olmasının temel koşulu ise, ekonomik bağımsızlıktır. Radyo kurumunun, yayınlarını gerçekleştirmek için gerekli olan parasal kaynaklar üzerinde herhangi bir tasarruf yetkisi yoksa program yapımında özerklik ve özgürlükten söz edilemez.

Radyonun gelir ve giderleri üzerinde söz sahibi olan siyasal iktidarların ya da belirli çıkar gruplarının, programların konuları ve içerikleri üzerinde de etkili olabilecekleri bir gerçektir.

9 A.g.e.,s.156-157

10 STERN, K: Funktionsgerechte Finanzierung der Rundfunkanstalten durch der Stat- München 1968, s.56'dan aktaran, TAŞER, A.g.e., 153

11 Prodüktör Bengi Baytur'un, TRT'nin ilk Genel Müdürü Adnan Öztrak ile "TRT'nin kuruluşunun 25. yılı" nedeniyle yaptığı röportaj (1989), (Bengi Baytur arşivinden)

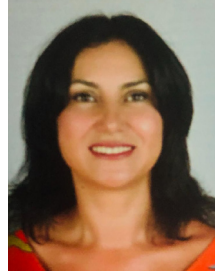
Radyo kurumlarına tanınan özgürlük, negatif statü haklarından. Bu hakkın olmazsa olmazı ise, radyonun özgür biçimde görev yapmasını sağlayacak bir bağımsızlık ve bu bağımsızlığı güvence altına alacak malî finansmandır. Stern, anayasa tarafından korunmuş alanda, radyonun finansal yapısına devlet tarafından yönelmiş her türlü müdahalenin tecavüz sayılacağını belirtir.¹⁰

Gerçek demokrasilerde tüm genel yayın kuruluşları özellikle kamu tüzel kişileri elindeki kuruluşlar, tüm insan haklarının teminatı altında çalışmak görev ve sorumluluğundadır.

1961 anayasası TC'ni, insan haklarına bağlılık laiklik, sosyallik ve demokratiklik ilkelerine oturtmuştur. Bu temel ilkelerini tahakkuk edebilmesi için başlıca insan hakkı olarak kamu yayın organlarından istifadeyi öngörmüştür.

Anayasanın 26. m. de kamu tüzel kişileri ellerindeki basın dışı yayın araçlarından istifadeyi tüm kişi ve kuruluşlara hak olarak belirtmiştir. Söz konusu maddede özellikle kanun vaazının dahi bu hakları kısıtlayıcı bir kanun yapamayacağını, kamuoyunun serbestçe oluşumunu engellemek imkânı olmadığını belirtmiş ve yayın hakkının tüm insan haklarının teminatı olarak düşünülmesi lazım geldiğini öngörmüştür.¹¹

Deniz Çankaya Salmanlı

'TRT Halkındır' diye diye İHRAÇ oldum!

Yılı; 1998... Yer; İzmir... Yurt dışına çıkıp master yapma kararını almış iken gazetede bir ilan görmüştüm; TRT genel bir sınav açıyordu, denemeliydim. 3 aşamalı sınavı geçmiş, kurgucu olmuştum. İstanbul ve TRT maceram böylece başlamıştı. Neredeyse tüm aile devlet memuru idi, gelenek devam edecek, ben de devlet memuru olacaktım. Bizim ailede iş yerine 'daire' denilirdi, TRT'ye ilk girdiğimde 'kurum' sözü dikkatimi çekmişti. Kurum; işim, okulum, ailem olacaktı. Ta ki 2021 yılı Nisan ayına kadar...

2020 yılı, Birinci Büyük Millet Meclisi'nin açılışının 100. yılı idi. TRT'de belgesel yapılması için arkadaşlarım öneride bulunmuş ve kabul edilmişti, çok sevinçli idik. Epeydir istediğimiz gibi programlar yapamıyorduk, 100. Yıl belgeselinde emeğimizin olması mutluluk verici idi. Pandemi nedeni ile belgesel, 2021 yılına kalmıştı. Hakkımda soruşturma açıldığını, 23 Nisan belgeseli için gittiğim Bayburt Baksı'da, çekimde öğrendim. Konuyu bilmeden İstanbul'a döndüm ve 5 Nisan 2021 tarihinde sözlü ifademi verdim. 22 yıllık devlet memuriyetimde hiç müfettiş ile karşılaşmamıştım.

Kurum'da yürüttüğüm kamu hizmeti ile ilgisi olmayan ve kişisel hesabımdan attığım tweetler yüzünden hakkımda soruşturma başlatılmıştı. Soruşturmanın başladığı tarih oldukça manidar idi; TRT'de yıllardır beklenen, 'görevde yükselme' sınavı yapılacaktı. Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne ihale edilen sınavda, bazı sınıflar

haremlik-selamlık düzenlenmişti. Türkiye laik bir ülke, ayrımcılığın Anayasa'ya göre suç olduğu bir ülke idi, kadın-erkek ayrımı olamazdı, protesto amacı ile 01.04.2021 tarihinde Haber-Sen tarafından başlatılan haremlikselamlık hastaglı tweet eyleminin hemen ardından 02.04.2021 tarihinde soruşturma başlatılmıştı.

Soruşturmaya konu sosyal medya paylaşımları 4 başlıkta idi: TRT Harbiye Binasındaki taşınma süreci; görevde yükselme sınavının haremlik-selamlık düzende yapılması; milletvekilleri Ömer Faruk Gergerlioğlu, Barış Atay'ın uğradıkları şiddetin protestosu ve Kızıldere katliamının yıldönümü üzerineydi.

9 Nisan 2021 günü, "Teslim Olmuyoruz!" ve On'ların isimlerinin olduğu Kızıldere hastaglı tweet terörü desteklediği iddiasıyla görev başında bulunmam 'sakıncalı' denilerek, soruşturma sürecince açığa alındım. 23 Nisan belgeselinin sonuna gelmiştik, yarım kaldı. Belgeseli, arkadaşlarıma emanet ederek o gün TRT'yi terk ettim.

Yazılı savunmamızı yaptık, TRT'nin kendini hakim savcı yerine koyarak bir mahkeme gibi karar veremeyeceğini de belirttik. Tam yazılı savunmamızı yaptığımız sırada benzer paylaşımlar için savcılığın 'kovuşturmaya gerek yoktur' kararını TRT'ye bildirdik. Yargı kararlarının hiçbiri dikkate alınmadı; bizim açtığımız davada yürütmeyi durdurma ret edildi, itirazımız da

ret edildi. TRT Genel Müdürlüğü 09.07.2021 tarihinde Teftiş Kurulunun soruşturmasının 'SONUC'una göre, 09.08.2021 tarihinde, İç Yapımlar Dairesi Başkanlığının teklifi ve Genel Müdürlük 'olur'u ile görevimden çıkarıldım. Bu ihraç kararı, 375 Sayılı KHK'nın 2018 yılında geçici olarak yürürlüğe giren, 31.07.2021'de 1 yıl uzatılan, geçici 35.maddesinin (b) fıkrasının 10. bendine göre yapıldı. Bu geçici madde "...terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen; bir Bakanlığa bağlı, ilgili veya ilişkili olmayan diğer kurumlarda her türlü kadro, pozisyon ve statüde (işçi dahil) istihdam edilen personel birim amirinin teklifi üzerine atamaya yetkili amirin onayı ile kamu görevinden çıkarılır" demektedir.

Mevcut siyasi iktidar, Meclisten geçen tasarı ile adı kalksa da OHAL'i sürdürüyor. Hakkımda ne bir mahkeme ne de bir soruşturma vardı. Sadece bir kanaat, değerlendirme ile geçici bir maddenin arkasına sığınarak memuriyetime son verildi. Uykusuz gecelerimin, küçük memur babanın ve emektar bir annenin emekleri 'Bir Amir' imzayla yok sayıldı. Yargıdan defalarca beraat alan, kovuşturmayla gerek yoktur kararları olan, Kızıldereli paylaşımın nedeni...

Tek bir müfettişin 1-2 saatlik sorgusuyla keyfi, hukuksuz ve politik bir kararla memuriyetten çıkarıldım. Anayasa'ya ve TRT Yasasına aykırı bir şekilde atanan yeni TRT yönetiminin ilk icraatı 22 yıldır çalıştığım TRT'den beni kovmak oldu.

Beni neden ihraç etmişlerdi? Bu ihracın sembolik anlamı var, kalanlara gözdağı vermek, korkutmak... Susmuyoruz, korkmuyoruz, itaat etmiyoruz sözlerimiz slogan değil bir varoluş çığılığı, bir direnişti.

Neye direnişti; eşitsizliklere, haksız, hukuksuzluk, usulsüzlüklere, İstanbul Sözleşmesinden çıkanlara, kamu kaynaklarını fütursuzca kullananlara, siyasi/dinci kadrolaşmaya, TRT'yi propaganda aracı gibi kullananlara, Kurum'da yetişmiş yayıncıları TRT'den uzaklaştıranlara, Kurum yani halkın parası ile istediğine istediği maaşı verip yurt dışına eğitime gönderenlere, kısaca Kurum'un altını üstüne getirenlere bir direnişti; bir avuçtuk ama sesimiz duyulmuştu ve

ihraç olmuşum. Sosyal medya hesaplarımdaki paylaşımlar nedeniyle soruşturma başlatılmıştı ama asıl sendikal mücadele engellenmek istenmişti.

Muhafif kimliğim, kadın oluşum asıl sebebi. Mevcut TRT yönetimi, kendini yargı yerine koyarak, suçsuzluk karinesi ve kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkelerini ihlal ederek çalışma hakkımı elimden aldı. Aslında ihraca giden süreci anlamak, memleketimizin siyasi iklimini anlamak demek... Bunun için biraz geriye gitmek gerebilir; Kamu hizmeti yayıncılığı, yani "Halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen ve halk tarafından kontrol edilen" yayıncılık yapması gereken TRT neredeyse kurulduğu günden bugüne siyasi iktidarların 'icraat' tanıtım aracı olmuştur. Oysa TRT; hükümet, siyasi parti ya da diğer güç odakları ve çıkar grupları için değil, halka hizmet için vardır. Ancak TRT her dönem siyasi iktidarların iştahını kabarttı. 1990'ların sonlarına doğru sermayenin de kamu kaynaklarına göz dikmesi ve neo liberal politikaların - kökü paylaşım savaşlarına dek uzanan - 1990'larda şahlanışı, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) 1995'te imzalanmasıyla kamu kaynaklarına göz diken sermayeye yeni maksimum kar alanları açıldı. 2000'ler sonrası özelleştirmeler, sözleşmeli istihdam biçimleri ile tanıştık. TRT de tüm bunlardan payını aldı. 2000'li yıllardan son olarak 2018'e kadar defalarca 'yeniden yapılanma' adı altında TRT gerçek kamu hizmeti yayıncılığından uzaklaştı. 2018 yılında, OHAL KHK'sı - 703 sayılı - ve sonrasında çıkarılan cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi devre dışı bırakılarak, şirketleşme ve TRT tarihinin en büyük kadrolaşmasının yolu açılmıştır. Bu yapılanma neden güvenlik sebebiyle çıkarılması gereken OHAL KHK'sı ile olmuştu! Hukuksal açıdan son derece sorunlu bu yapı, mahkeme yolu kapalı KHK zırhına neden büründürülmüştür? Şirketleşirken, yapılacak tüm alım, satım ve çeşitli hizmetlerin ihale işlemleri, Kamu İhale Kanununun hükümlerine tabi olmayacaktı. Neden?

TRT'de yeniden yapılanma, yeni rejimin kurumsal yansıması olabilir miydi?

TRT'de 2018 yılında, son OHAL KHK'sı olan 703 No'lu KHK ile filli olarak şirketleşmiş, istihdam biçimi değişmişti. Peşi sıra gelen kıdemli yayıncılar emekliliğe teşvik adı altında zorlandı.

Emekli olmayan kıdemli yayıncılar, 'istihdam fazlası' denilerek diğer kurumlara gönderilmeye başlandı. Sendikal mücadeleyle geri geldiler. 'İstihdam fazlası var' denildi ama binlerce insan işe alındı sonrasında...

Uzman, nitelikli çalışanlarını başka kurumlara gönderip yerine AA'dan, bazı düşünce kuruluşlarından eleman almak siyasi kadrolaşma değil miydi? Biz sendika olarak bu süreçte 'TRT Halkındır' şiarı ile sesimizi duyurmaya, direnmeye çalıştık.

İstanbul'da, TRT binalarının depreme dayanıksızlığı ile boşaltılması, ranta mı kurban gidecek endişesi uyandırdı. Her bir koridorunda tarihin izlerinin olduğu binaların özensiz taşınma süreci, endişelerimizi daha da artırdı. Kamu yararını gözeterek, kamuoyu ile paylaştık sendika olarak. Artık yönetenlerin dikkatlerini yeterince çekmiştik ki hakkımızda soruşturmalar başladı ve son olarak 'şahsımı' ihraç ettiler.

Kamu çalışanı olduğum 22 yıl boyunca, halkın parası ile ekmeğimi kazanıyorum, 'benim patronum halktır' dedim. 1 kuruş akçeli işim olmadı. İşimi çok severek yaptım ve TRT'nin okul olduğu döneme yetiştiğim için çok mutlu oldum. Sendikal mücadeleye biraz da geç başladım, 2010 yılında, gözlemleyerek en inandığım KESK Haber-Sen'e üye oldum. Orada TRT'nin gerçek kamu hizmeti yayıncısı olması için mücadele eden ve bedel ödeyenler vardı; sürgün edilmiş, baskı görüyorlardı. Üye olmamda en büyük etkenlerden

biri bu idi, haklılardı, yalnız olmamalıydılar. Bugün ise değişen rejimin etkisiyle artık sürgünlerin yerini ihraçlar aldı. Geçmişte de olmuştu bu yerinden etmeler, unutmaya iyi bilen toplum olarak 1980'de TRT'nin 101'lerini unutmuştuk. 1980 darbesinden daha iki ay geçmeden, uzman senarist, programcı, muhabir, prodüktör vs. hiçbir gerekçe gösterilmeden görevleriyle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan ziraat, toprak, veteriner, orman, kömür, liman, su müdürlüklerine atandılar. 101'lerin hukuk mücadelesi yıllarca sürdü. O günlerden bu günlere geldik, değişen pek bir şey yok ve hatta temel yurttaşlık hakları açısından daha karanlık günler...

Hukuki sürecimi hem sendikam hem de çok sevgili hak savunucusu, değerli büyüğüm, Celal Ülgen yürütecekler. Sonunda mutlaka kazanacağız! Bu süreçte asla yalnız hissetmedim. Meslektaşlarım, dostlarım, sendikam ve tanıdığım tanımadığım memleketin güzel insanları dayanışma içinde oldular. Benim için bu yürüteceğim mücadele, işe iade mücadelesi değildir sadece... Gerçek hukukun, adaletin, barışın olduğu; gerçek demokrasinin olduğu memleketimiz ve ayrımsız tüm halka hizmet eden kurumlar için de... Cumhuriyet kurum ve kazanımlarına sahip çıkacağız... Karanlığa asla teslim olmayacağız! Yaşasın Demokratik, Özerk, Katılımcı TRT Mücadelemiz!

Bu arada İstanbul Sözleşmesi Yaşatır!

1 Mayıs İşçi Bayramı kapsamında İstanbul'da 2019 yılında düzenlenen mitingten.

Engin Başcı

İktidarın borazanı mı, Halkın kanalı mı? Nasıl bir TRT istiyoruz?

Bu sorunun yanıtını TRT'nin kuruluş yıllarından bugüne yaşanan süreç içinde aramak gerekir. Çünkü Türkiye'de yayıncılığın toplum içindeki yeri ile kamu otoritesi ve siyasetle ilişkisi radyo yayıncılığın başladığı 1927 yılından bu yana tartışılmalıdır. Özellikle çok partili hayata geçiş ve Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu yıllar bu tartışmaların hararetlendiği tarih dilimidir. 1946-1950 yılları arasında radyodaki haber yayınlarına muhalefette bulunan Demokrat Parti, kendilerine yeterince söz verilmediği gerekçesiyle tepki göstermiştir. Aynı tepki 1950-1960 yılları arasındaki Demokrat Parti iktidarı döneminde CHP'den gelmiştir. Seçim dönemlerinde ve seçim dönemleri dışında muhalefete yayınlarda yeterince yer verilmediği eleştirileri üzerinden süren tartışmalar, Demokrat Parti iktidarında Vatan Cephesi yayınlarıyla artarak devam etmiştir. "Bu dönemde radyo için, 'devlet radyosu' ve 'partizan radyo' gibi eleştirel kavramlar kullanılmıştır" (Cankaya, 2003: 51).

Bu eleştiri ve tartışmalar TRT'nin kuruluş sürecinde etkisini göstermiştir. TRT yasası hazırlanırken siyasetin etkisinden uzak özerk ve tarafsız bir yayıncılık hedeflenmiştir. Yayıncılık alanının bu anlayışla düzenlenmesinde 1961 Anayasası'na hakim olan özgürlükçü ve demokratik toplum idealinin etkisi görülmektedir. Anayasasının 121. maddesi "Radyo ve televizyon istasyonları özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Her türlü radyo televizyon

yayıncılığı tarafsızlık esasına göre yapılır. Radyo ve Televizyon İdaresi kültür ve eğitime yardımcılık görevinin gerektirdiği yetkililere sahip olur" demektedir. 1961 Anayasası'nı hazırlayanlar 121. maddesini bu şekilde yazarak, yayıncılık alanının düzenlenmesinde dört özelliği ön plana çıkarmıştır: Yayınların kamu kuruluşu tarafından yapılması, özerk ve tarafsız olması, eğitim ve kültürün gelişmesine katkı sunması. Bu dört unsur, ilk kez BBC tarafından tanımlanan ve Avrupa'daki yayıncılık alanını şekillendiren kamu hizmeti yayıncılığının da özelliklerindedir.

1 Mayıs 1964 yılında yürürlüğe giren 359 Sayılı TRT Yasası da 1961 Anayasası'nın belirlediği çerçeve ve kamu hizmeti yayıncılığı ilkelerine göre hazırlanmıştır. Özerklik ve tarafsızlık yasada da esastır. Buna göre yasada belirlenen organ, BBC modelinden esinlenerek oluşturulmuştur. Yönetim Kurulu en yüksek yönetim ve karar organı olarak 9 üyeden oluşuyordu ve bu kurulda sadece iki hükümet temsilcisi yer alıyordu. Diğer üyeler üniversite, sanat kuruluşları ve kurum temsilcilerinden oluşuyordu. Bu kuruluşlar kendi temsilcilerini kendi seçiyorlardı. TRT çalışanlarını temsil eden iki üye de yönetim kurulunda yer alıyordu. Yönetim kurulunun bu yapısı toplumun değişik kesimlerinin ve kurum çalışanlarının karar alma süreçlerinde temsil edilmesini sağlamaktaydı. TRT genel müdürünün seçiminde de tıpkı BBC de olduğu gibi yönetim kurulu yetkiliydi. Genel Müdür yönetim kurulunun da üyesiydi. Yönetim Kurulu ve genel müdür dışında 359 Sayılı

TRT Yasası'nda Danışma Kurulları da yer alıyordu. Danışma Kurulları kamu hizmeti yayıncılığı açısından önemli bir danışma organıydı. Yasa, yönetim kuruluna yayınlarda danışmak üzere kurullar kurma yetkisi vermiştir. Yasanın 10'uncu maddesinde yerini bulan danışma kurulları, katılım ve temsiliyet açısından kamu hizmeti yayıncılığı adına daha demokratik bir yapı ve işleyiş oluşturmuştur. Danışma kurullarının sayısını belirleme yetkisi yönetim kuruluna bırakılmıştır. Yasanın bu maddesi gereğince çeşitli bölge danışma kurulları toplanmıştır. Bu kurullara resmi ve yarı resmi kurum ve derneklerin temsilcileri katılmıştır.

Danışma kurullarında yayınlar hakkında görüşler dile getirilmiş, toplumun düşünceleri ve beklentileri TRT yönetimine iletilmiştir (Cankaya, 2003:66-67). Danışma kurullarına toplumun değişik kesimlerini temsil eden kurum ve kuruluşların belirlediği temsilciler katılmaktaydı. Kamu hizmeti yayıncılığının "halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen ve halk tarafından kontrol edilen" şeklindeki tanımlamasına uygun bir yapılanmaydı.

Bu dönemde özerklik ve tarafsızlık anlayışı kısmen de olsa yayınlara yansiyabilmiştir. Bu dönemde TRT yayınlarında karşıt görüşlere yer verilmiş, o güne değin hiç değinilmemiş konular yayınlarda konu edinilmiştir (Cankaya; 2003:84-86). Ülkelerin yayıncılık sistemleri, o ülkedeki yönetim yapısıyla doğrudan ilgilidir. Demokrasinin gelişmişlik düzeyi bu açıdan yayıncılık alanındaki yasal düzenlemeleri ve uygulamaları da belirler. TRT'deki özerk yapısı ve tarafsız yayın politikaları üzerine tartışmalar ve eleştiriler 12 Mart 1971 muhtırasından sonraki dönemde yasal değişikliğe neden olmuştur. Özerkliğin kaldırıldığı yasal düzenlemeyle yönetim kurulundaki hükümet temsilcisi sayısı üçe çıkarılmıştır. Üniversitelerin kendi öğretim üyeleri arasından doğrudan yönetim kurulu üye seçme yetkisi kaldırılmıştır. Üniversitelere sadece aday gösterme hakkı tanınmıştır. Bu adaylar arasından yönetim kurulunun üyelerini seçme hakkı, yeni oluşturulan TRT Seçim Kurulu'na verilmiştir. Bu kurul, Cumhurbaşkanının seçeceği 4 rektör ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nden oluşmaktadır. Yönetim kurulunun TRT personeli arasından 2 üye seçme yetkisi de kaldırılmıştır. Bunun yerine gazeteciler cemiyetleri ve sendikaları, işçi konfederasyonu,

işveren sendikaları, esnaf ve sanatkarlar konfederasyonu, ticaret ve sanayi odaları, ticaret borsaları, ziraat odaları birliği gibi kurumların saptayacağı 4 adaydan TRT Seçim Kurulu 2 üye seçmektedir (Topuz, Öngören, Aziz, Önen, 1990: 106-107). Yönetim kurulunun yapısı ve sayısı değişse de temsiliyetin toplumun değişik kesimlerine yönelik yapısı korunmuştur. Burada özerkliğin kaldırılmasından kaynaklı olarak bu üyelerin seçim ve temsiliyet biçimleri değişmiştir. Seçme yetkisi temsil edilen kurum ve örgütlerden alınarak, TRT Seçim Kurulu aracılığıyla siyasal iktidarın kontrolüne verilmiştir. Bu değişiklikler TRT'nin kuruluş yasasındaki ilkelerinden uzaklaşmasının da başlangıcıdır. O tarihten bugüne TRT siyasal iktidarın baskısını sürekli olarak üzerinde hissetmiştir. Buna rağmen TRT yayınlarına halkın katılımını sağlayan Danışma Kurulları, 1971'den sonra Genel Danışma Kurulu adıyla varlığını sürdürmüştür. Buna rağmen Yasanın 10. maddesinde Genel Danışma Kurulu'nun üyeleri de sıralanmıştır:

-Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin birer temsilcisi.

-İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım, Ulaştırma, Köy İşleri,

Gençlik ve Spor Bakanlıklarınca seçilecek birer temsilci.

-Diyanet İşleri Başkanlığı temsilcisi.

-Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ve Devlet Opera ve Balesi Genel

Müdürlüğünce seçilecek birer temsilci.

-Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası temsilcisi.

-Ankara, İstanbul ve İzmir'de devlet ve belediye konservatuvarlarınca seçilecek birer temsilci.

-Ankara, İstanbul ve İzmir'de en çok sarı basın kartı sahibi üyesi bulunan gazeteci

derneklerince ayrı ayrı seçilecek birer temsilci.

-Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nce seçilecek bir temsilci.

-Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Konfederasyonunca seçilecek bir temsilci.

-Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğince seçilecek bir temsilci.

-En çok üyesi bulunan işçi ve işveren sendikaları konfederasyonunca seçilecek bir temsilci.

- Türk Dil Kurumu temsilcisi.
- Türk Tarih Kurumu temsilcisi.
- Türk Kızılay Derneği temsilcisi.
- Halkevleri temsilcisi.

Genel Danışma Kurulu 11. ve son toplantısını 1982 yılında yapmıştır. 1983 yılında 2954 sayılı yasayla da kaldırılmıştır.

1980 Askeri darbesinin ardından 1982 Anayasası ve sonrasında yapılan değişiklikler TRT'yi kamu hizmeti yayıncılığı ilkelerinden giderek uzaklaşmasına yol açmıştır. 1983 yılında yürürlüğe giren 2954 Sayılı Yasa, TRT'yi yeniden düzenlemiştir ve TRT yasaya göre yine özerk değildir. O tarihteki düzenlemede TRT tarafsızlık şartına bağlanmıştır. Daha sonraki yıllarda (2008 yılı) yapılan yasal bir düzenlemeyle 2954 sayılı yasadaki Anayasa'daki özerklik kavramına atıfta bulunan bir değişiklik yapılmıştır.

“Özerkliği ve tarafsızlığı Anayasa’da hükme bağlanan” ibaresi TRT Yasası’na girmiştir. ‘Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçinceye kadar bu yasaya göre; yönetim kurulu üyeleri Bakanlar Kurulu tarafından atanmaktadır. Temsiliyet de daraltılmıştır. Buna göre, TRT’nin en yüksek karar ve yönetim organı olan yönetim kurulu; genel müdür, Bakanlar Kurulu tarafından genel müdür yardımcılarını arasından atanmış iki üye ile elektronik veya kitle iletişimi alanlarında bir, hukuk alanından bir, işletme, iktisat veya maliye alanlarından bir ve sanat veya kültür alanlarından bir kişi olmak üzere, bu alanlarda temayüz etmiş kişiler arasından seçilen ve atanmış dört üyeden oluşur.

Dışarıdan seçilen yönetim kurulu üyeleri, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından her bir alandan teklif edilen iki kat aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile atanır. Genel Müdür yönetim kurulunun başkanıdır.

Tüm bu değişiklikler siyasal iktidarın TRT üzerindeki baskısını pekiştirmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığının olmazsa olmaz ilkelerinden kabul edilen idari özerklik, her ne kadar Anayasa ve yasadaki söz edilse de kağıt üzerinde kalmıştır. O tarihten bugüne seçilen genel müdürler siyasal iktidarın ve kamu otoritesinin etkisini üzerlerinde hissetmiştir. Bu etki yayınlara da yansımıştır. Özellikle haber yayınları kamuoyunda tartışma konusu olmuştur. Muhalefet partileri TRT yayınlarını taraflı olmakla eleştirmişlerdir.

Oysa 2008 yılındaki yasal düzenleme idari özerklik açısından TRT Genel Müdürü için önemli bir güvence teşkil etse de uygulamada bu gerçekleşmemiştir. O tarihe kadar, RTÜK denetimini üzerinde hisseden TRT, yapılan değişiklikle bu baskıdan kurtulmuştur. 2008 yılına kadar gelen süreçte TRT Genel Müdürü, RTÜK’ten üç uyarı alması halinde görevden düşüyordu.

Yapılan değişiklikle RTÜK’ün bu yetkisi kaldırılmıştır. TRT Genel Müdürü, hükümet tarafından seçilse ve Cumhurbaşkanı tarafından atansa da istifa etmediği sürece görevden alınamıyordu. Bu da Genel Müdüre yayınlarda tarafsız olabilmesi açısından önemli bir hareket alanı tanımaktaydı. Ancak, seçilen genel müdürlerin bu yasal ortamı tarafsızlık adına kullandığı söylenemez.

Kamu hizmeti yayıncılığının, idari özerklik yanında diğer iki temel ilkesi mali özerklik ile editoryal bağımsızlıktır. TRT örneği, idari özerklik sağlamadığı takdirde diğer ilkelerin uygulamada bir anlam ifade etmediğinin kanıtıdır. TRT mali açıdan özerk olsa da ve yayınları toplumun tüm kesimlerini tarafından finanse edilse de (bandrol gelirleri) yayın içeriklerindeki editoryal tercihler bunun gereğinden uzaktır.

Bir başka deyişle kamu hizmetindeki çoğulculuk unsuru TRT yayınlarında yeterince yer almamaktadır. Bunun temel nedeni TRT’nin idari anlamda özerk ve tarafsız olmamasıdır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, tüm bu görüntünün üzerine TRT’nin kamu hizmeti yayın kurumu kimliğinden uzaklaşmasına neden olan yeni yasal düzenlemeler getirmiştir. 703 No’lu Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle TRT’nin örgütsel yapısını yeniden düzenleyen değişiklikler yapılmış ve 2954 sayılı yasanın bazı önemli maddeleri kaldırılmıştır.

Kaldırılan maddeler Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle düzenlenmiştir.

703 No’lu Kanun Hükmünde Kararnameyle TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulunun seçiminde RTÜK süreci devreden çıkarılmış, 4. No’lu Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle bu yetki Cumhurbaşkanına yetkisine bırakılmıştır. Bu düzenleme idari anlamda özerkliği tamamen ortadan kaldıracak bir gelişmedir.

Anayasa ve yasadaki özerklik ibaresini kağıt üzerinde bırakmıştır. Kaldı ki 80 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle bir gecede yapılan atamalar bunu kanıtlayan uygulamalardır.

1949 yılından itibaren İstanbul Radyoevi olarak kullanılan Şişli-Harbiye'deki binanın, Birleşmiş Milletler'e tahsis edilmesi yönündeki girişimlere karşı TRT çalışanlarının 2012 yılında gerçekleştirdiği eylemden.

Bu kararnameyle TRT'nin yönetim yapısında da köklü bir değişiklik olmuştur.

Yönetim Kurulu ve Genel Müdür ilk defa iki ayrı kişi olarak Cumhurbaşkanı tarafından atanmıştır. Uygulamada BBC modeli gibi görünse de atanma sürecinde BBC'de olduğu gibi parlamento ve diğer kurumların görüşlerine başvurma gibi bir uygulamaya gidilmemiştir.

Ayrıca BBC'de Genel Müdür, Yönetim Kurulu tarafından seçilirken, TRT'nin bu yeni modelinde bu yetki yönetim kurulunda değil, Cumhurbaşkanındadır.

Haliyle bir gecede yapılan atamalar bir gecede görevden alma yetkisini de içinde barındırmaktadır.

Bu nedenle TRT Yönetim Kurulu ve TRT Genel Müdürü, 'Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'yle tamamen siyasal iktidarın etki alanına girmektedir.

TRT mevzuatındaki bu düzenlemelerin parlamento devreden çıkararak yapılması da TRT'nin hesap verebilirlik açısından yükümlü olduğu otoriteleri de uygulamada değiştirmiştir. Siyasal iktidarın etki alanının güçlendiği böylesi bir yasal görünümde tarafsızlığı ve özerkliği tartışılan TRT'nin yayın içeriklerinde kamu hizmeti yayıncı kimliği sürdürmesi de zor görünmektedir. Böylesi bir ortamda, toplumun bütün kesimlerinin beklentilerinin yayın içeriklerine objektif bir anlayışla yansıtma idealinin gerçekleşmesi de zordur.

Siyasal iktidara destek vermeyen kesimlerin TRT'ye yönelttikleri eleştiriler ve siyasal iktidarın bu eleştiriler karşısında elektrik faturalarındaki TRT payının kaldırılması 'halkın televizyonu' olma iddiasındaki bir kurumu gelecek dönemde mali açıdan siyasal iktidarın baskısına daha açık hale getirecek yeni bir durum yaratmıştır.

Sonuç olarak, yazının başlığındaki sorudan yola çıkıldığında, yıllar içerisinde 'halkın yayın kurumu' görüntüsünden uzaklaşan ve siyasal iktidarın yayın organı haline dönüşen bir TRT görüntüsü ortaya çıkmıştır. Asıl mesele, "halk böyle bir TRT mi istiyor?" sorusunda düğümlenmektedir.

AB mevzuatında ve çoğulcu demokrasilerde siyasal iktidarın denetiminde ve güdümünde bir kamu hizmeti yayın kurumundan söz etmek mümkün değildir. Özerklik ve nesnellik, azınlıkların kültürel gereksinimleri ve çoğulculuk, toplumun bütün kesimlerine eşit yaklaşım, demokratik yaşam biçimlerinin yayın içeriklerine yansıtılması, kamu hizmeti yayıncılığının temel unsurlarıdır.

TRT halkın yayın kurumu olacak ise bu ilkeleri yayın politikasına yansıtacak yeni bir kurumsal anlayışa bürünmesi gerekir. Halkın talebi ve desteği olmadan bunun olabilirliği de bugünkü siyasal sistem içinde zor görünmektedir.

Sorunun çözümü ise çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi bütün kurum ve kurallarıyla uygulayabilmekten ve toplum olarak bunu içselleştirebilmemizden geçmektedir. ■

Kaynakça:

Aziz, A. (2013). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı, İstanbul, Hiperlink Yayınları.*

Başcı, E. (2018). *Kamu Hizmeti Yayıncılığı Düzenlemelerinde Halkın Katılım ve Temsilîyet Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme (İngiltere-Almanya-Türkiye Örnekleri), İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi - İAÜD - ISSN: 1309-1352, Ekim 2018 Cilt 10 Sayı 4 (59-74)*

Cankaya, Ö. (2003). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları. Topuz, H., Öngören, M. T., Aziz, A., Önen, M., (1990). Yarının Radyo Televizyon Düzeni-Özgür, Özerk ve Çoğulcu Bir Alternatif, İstanbul, TÜSES ve İLAD ortak yayını.*

Turam, E. (1994). *Medyanın Siyasi Hayata Etkileri, İstanbul, İrfan Yayıncılık.*

Avrupa Çapında Televizyon-Düzenleme, Politikalar ve Bağımsızlık, İzleme Raporu (2005). Açık toplum Enstitüsü EU Monitoring and

Advocacy Program Network Media Program, İstanbul, Mas Matbaacılık.

359 Sayılı TRT yasası

2954 sayılı TRT yasası

703 No'lu Kanun Hükmünde Kararname

4 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

80 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Mehmet Demir

Tarihsel Kafa Karışıklığı: TRT Devletin mi, Halkın mı?

TRT: Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu. Çoğu kişiye göre “devlet televizyonu/radyosu”. Sektöre nispeten ‘akademik’ bir pencereden bakanlar için ise ‘devletin’ değil, ‘halkın’ yayın kurumu.

Anayasal ve yasal sorumluluğu ise ‘kamu hizmeti yayıncılığı’ yapmak.

‘Kamu hizmeti yayıncılığı’ ifadesi neden ‘devleti’ dışlıyor? Çünkü (hayal gibi görünse de) yeri geldiğinde ‘devlet adına yürütülen kimi hükümet politikalarını BİLE eleştirebilmek için, meşruiyetini, gücünü HALKTAN almak; yaptıklarının ve yapmadıklarının hesabını halka vermek anlamına geliyor, ‘kamu hizmeti yayıncılığı’ kavramı.

İdeal bir medya düzeninde özel sektör yayıncılarından BİLE bekleyeceğimiz sorumluluklar (tarafsız haber, objektif yayıncılık, toplumun tüm kesimlerine âdil temsil ve söz hakkı imkânı, vs) ‘ideal olmayan bir medya düzeninde, TRT’nin yükümlülüklerini çok daha kritik ve yaşamsal kılar. Çünkü medyanın sermaye yapısı, objektif haber ve bilgiyi giderek görülmez, ulaşılmaz, ayırt edilemez hale getirdiğinde, halkın

tek güvenilir haber ve bilgi kaynağı, kamusal yayın kurumudur. Daha doğrusu olmalıdır, olabilmelidir. Öyle mi?

Hepimiz biliyoruz ki, öyle olsaydı bu yazı hiç yazılmaz, yazılmış olsa bile bir gazetecilik meslek örgütünün yayın organında yayınlanmaz, doğrudan çöpü boylardı. Yani, değil. Maalesef değil.

Mesleğe adanan ömürler / Militanlığa adanan meslekler

Tüm bunlardan bağımsız olarak TRT çatısı altında çalışmak, gerek kamuda farklı sektörlerde çalışanlar için, gerekse özel sektördeki medya kuruluşlarında çalışanlar için hep çok daha cazip olageldi. Her zaman böyleydi. Ancak bu cazibenin motivasyonları dönemden döneme değişti.

Bundan yirmi yıl kadar öncesine dek TRT çalışanları arasında “TRT’yi BBC gibi dünya çapında saygın bir yayın kurumu haline getirmek” arzusuyla, iddiasıyla çalışan azımsanmayacak sayıda yayıncı vardı.

Her biri çok kısa süren birkaç dönem dışında, TRT’nin ne yazık ki iktidarların ideolojik aygıtı olarak kullanılmasından rahatsız olan, tarafsız-

bağımsız-kamu yararına yayın yapması için elindeki her tür olanağı kullanan ve bunun için örgütlenmekten kaçınmayan yayıncılar...

Bu insanların sayısı azaldı, azaldı, gün itibariyle tamamen tükenmek üzere.

Nereye gitti bu insanlar? Niye yok olmaktadır?

Teknik olarak, çoğu emekli oldu, diye cevap verebiliriz.

“İyi de onlardan önceki kuşaklar da emekli olmadı mı?”

Evet. Ancak, önceki kuşaklar Kurum’un belkemiğini oluştururken, bir yandan yeni kuşaklara meslek ilkelerini - etiğini, meslekî birikimlerini aktarabildikleri bir iklimde çalışıyorlardı. Yıllar yılı, kuşaklar boyu, böyle böyle bir KURUM olmayı başardı TRT, tüm eksiklerine rağmen.

İşte son yirmi yılda Kurum’un en büyük kaybı, kişilerden önce, bilgi-birikim-deneyim aktarımını sağlayan o iklimin yok edilmesi oldu.

İktidarın makro siyasetlerinin laboratuvarı ve okulu olarak görülen, kullanılan belediyeler ile iktidar yanlısı yayıncılığın kalesi olan özel medya kuruluşları, Kurum’un temel insan kaynağı haline geldi.

TRT’nin kapısından içeri adım atan hemen her yeni çalışan, yılların biriktirdiği TRT kimliğini tanımak, benimsemek yerine, daha önce buldukları ortamların tüm normlarını TRT’ye taşımayı görev belledi.

“Öğrenmek” için değil “dönüştürmek” için geldiler. Eski kuşaklarla aralarındaki tüm ilişki ve iletişim de bu çerçevede gelişti. Artık yayıncılığın evrensel ilkeleri değil, iktidarın temerküz ettiği odağın ve onun “resen” çalışan uydularının onayı idi, tek kriter.

Sanıyorum, TRT’nin kapısından neredeyse yedi sekiz yıl önce giren ama kendini hâlâ TRT’ye ait hissedemeyen, bu yüzden de ‘eskiler’ söz konusu olduğunda “TRT’ciler” diye söz eden yeni kuşak, bugünkü kurumsal iklimi anlatmaya yetecektir.

İşte bu kadrolar elinde hızla irtifa ve itibar kaybeden TRT, o kadroların arzu ettiğinin ve beklediğinin tam tersine, toplumun hiçbir kesimi için bir REFERANS oluşturmuyor. Kendi yandaşları için BİLE!

Ve çok değil, on - on beş yıl öncesine kadar TRT’yi mukayese için BBC’ye bakan muteber akademisyenler ve meslek profesyonelleri, artık

durum tespiti yaparken TRT’yi bambaşka bir yere koyuyor: Havuz medyasının BİLE gerisinde bir noktaya...

Kendi finansmanımızla kendi aleyhimize propaganda

Kamu hizmeti yayıncılığının günümüz medya düzeninde NEDEN çok önemli ve yaşamsal olduğunu, başka alanlardan örneklerle anlatmak işimizi çok kolaylaştıracak:

Sağlık ve eğitim sektörlerinde yatırımlar yapan bir şirket düşünelim. Nerede, hangi büyüklükte hastane/okul açacağına kim karar verir?

Yasal yükümlülüklerini yerine getirmek koşuluyla, elbette kendileri.

Açacağı hastanelerde, okullarda hangi branşlarda hizmet verileceğine kim karar verir?

Yine kendileri.

Metropollere uzak, ücra, ıssız, yoksul köylerde yaşayan YURTTAŞLAR (müşteriler değil, yurttaşlar), bu şirketi kendilerine hizmet vermediği için suçlayabilir mi?

Elbette HAYIR!

Peki o yurttaşların ihtiyaçlarını kim karşılayacak? Tabii ki KAMU!

Kimileri için sağlık ve eğitim kadar önemli görünmese de; doğru haber ve bilgi alma hakkı, kamuoyunun doğru oluşması ve toplumsal reflekslerin doğru gelişmesi açısından yaşamsal önemde.

Enerji piyasasında at koşturan bir şirket aynı zamanda dev bir medya grubunu elinde tutuyorsa, o medya grubunun hiçbir yayın organında iktidar eleştirisi göremezsiniz. Çünkü o dev yapı, enerji ihaleleri nedeniyle iktidara göbeğinden bağlıdır.

O yayın organlarında, enerji santrallerinin neden olduğu çevre ve doğa tahribatına, insan ve toplum sağlığı için yarattığı risklere dair tek bir cümle de duyamazsınız.

Sadece enerji mi? Ulaşım, telekomünikasyon, turizm, inşaat, sağlık, eğitim, savunma... Sayın sayabildiğiniz kadar.

Peki, bütün medya, sermaye yapısı üzerinden İKTİDARA bağlı iken, biz nereden alacağız doğru ve güvenilir haberi, bilgiyi?

Kendi sesimizi nereden duyuracağız?

Taleplerimizi, itirazlarımızı nasıl ifade edeceğiz?

Bu sorunun cevabını, son yıllarda TRT’nin yayınlarını izleyen (ve kendini o yayınlarda hiçbir biçimde bulamadığı, ifade edemediği için

izlemeyen) herkes çok iyi biliyor.

Bugün geldiğimiz noktada, TRT yayınlarında kendimizi görmek için değil, mümkünse oralarda hiç görünmemek için dua eder olduk.

Çünkü salt iktidar seçmeni olmadığımız için, kendi paralarımızla finanse ettiğimiz ekranlardan ve mikrofonlardan itham, hakaret ve iftira işitmek rutin hale geldi.

NEDEN?

NE HAKLA?

NEREYE KADAR?

İşte TRT'yi sıradan bir yurttaş için vazgeçilmez kılan da; bugünkü TRT'nin yöneticilerini meslek

etiği, evrensel ilkeler, anayasa ve kendi kuruluş yasası nezdinde HESAP VERMEKLE YÜKÜMLÜ kılan da budur.

Ve elbette, kartlar yeniden karılıp siyaset asgari demokrasi standartlarına kavuştuğunda, TRT de gerçek yayıncıların, gururla çalışabildiği, üretebildiği, itibarlı bir yayın kurumuna dönüşecek.

Tıpkı yargının, akademinin, bürokrasinin ve yerel yönetimlerin dönüşeceği gibi...

Anayasal tarafsızlıktan ‘iktidarın sopası’na

KAYITTAyiz

Anayasa’da “tarafsız kamu tüzel kişiliği” olarak tanımlanan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile kuruluş kanununda “basının her türlü ihtiyaçlarını temin etme” hükmü bulunan Basın İlan Kurumu (BİK); geçen yıl görev alanlarını tartışmalı hale getiren çok sayıda karar ve uygulamaya imza attı. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanıldığı alanların başında gelen basın-yayın faaliyetleri, bu iki kurum yüzünden sık sık kesintiye uğradı.

Gece yarısı sosyal medya paylaşımlarıyla kamuoyuna duyurulan soruşturma ve olağanüstü toplantılarla, mesleğin gereği eleştirel habercilik yapan televizyon kanalları RTÜK’ün; gazeteler ise BİK’in ablukasındaydı. Bilindik yöntemler kullanıldı. RTÜK kestiği cezalarla, BİK ise gazeteler arasında ‘yandaşlık’ kriterine dayalı dağıttığı kamu ilanları üzerinden basın özgürlüğü, halkın haber alma hakkını mütemadiyen sansürledi.

RTÜK’ün 2021 Karnesi: Eleştirene ceza, yandaşa göz yumma

12 Eylül 1980 Askeri Darbe sonrası oluşturulan otoriter anlayışın makyajlanmış kurumlarından olan RTÜK, son yıllarda düşünce ve ifade

özgürlüğü ile basın özgürlüğü alanını sınırlayan uygulamalarıyla Devlet kurumları içinde en çok haber olanların başında yer aldı.

tKurul geldiğimiz aşamada “radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek...” misyonundan uzaklaşarak tam tersi bir işleve büründü.

RTÜK, 2021 yılında ulusal kanalları toplam 74 kez cezalandırdı. Cezaların 24’ü Halk TV, 22’si Tele 1, 16’sı FOX TV, 8’i KRT, 4’ü Habertürk’e verildi. Cezaların parasal miktarı, yaklaşık 22 milyon lirayı buldu. İktidar yanlısı yayın yapan A Haber, Ülke TV, Kanal 7, TV-Net, CNN Türk kapattı.

Yıl boyunca tartışılan isim: Ebubekir Şahin

RTÜK’ün basına yönelik anlayış düzeyindeki engelleyici yaklaşımına son yıllarda bir de ‘başkan’ sorunu eklendi. RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin, yaptığı açıklamalar, imza attığı kararlarla Kurul’un anayasal kimliğini tartışılır hale getirdi. RTÜK Başkanı Şahin, taraflı, daha doğrusu partili bir bürokrat olduğunu uygulamaları ile ortaya koymakta. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın AKP Genel Başkanı olarak yeniden

seçildiği 24 Mart 2021’de Ebubekir Şahin’in “Dünya lideri Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ı yürekten tebrik ediyorum” mesajının, Anayasa’nın tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmadığını vurgulamak gerek.

Geçen yıl toplumsal düzeye ulaşan hemen hemen her konuda halkın haber alma hakkının önüne geçilmek istendiğinde torbadan RTÜK ve Başkanı Ebubekir Şahin çıktı. Covid-19 salgını nedeniyle tedbirlerin devam ettiği süreçte yapılan AKP il ve ilçe kongrelerindeki kalabalıklar kamuoyunda tepki çekerken RTÜK Başkanı Şahin’in, televizyon kanalı yöneticilerine, kalabalık görüntülerin ekranlardan verilmemesi yönünde talimat ilettiği ortaya çıktı. Şahin’in ‘sansürcü’ anlayışını, “tam kapanma dönemini hakıyla sonlandırmaya katkıda bulunmak!” sözleriyle savunması ise şaşkınlıktan öte anlamlar içermekteydi.

“Kişiyeye özel” uyarılar bununla da bitmedi. 3 Ağustos 2021’de kıyı kesimlerde başlayarak Ege ve Akdeniz’in iç kesimlerine hızla ilerleyen orman yangınlarında tüm Türkiye seferber oldu. Yangınların sayısı, büyüklüğü ve ormanlık alanlarda çıkmasından kaynaklı söndürme çalışmalarında kullanımı elzem hale gelen yangın söndürme uçaklarının yeterli sayıda olmaması kamuoyunun temel gündemiydi. Vatandaşların yangın söndürme faaliyetlerine katıldığı günlerde Ebubekir Şahin, alışılmış şekilde yayınları sansürleme derdine düştü ve basın yayın kuruluşlarının temsilcilerine haberlerde yangınların söndürüldüğü yerlerden bahsedilmesini; sadece yanan yerlerin ekrana taşınması halinde kanallara ceza uygulanacağını mektupla bildirdi.

Ebubekir Şahin’in “kişiyeye özel” uyarı mektupları, açık bir sansür girişimi ve Anayasa’nın “Basın Hürriyeti” başlıklı 28’inci Maddesi’nin ihlali ve halkın haber alma hakkına karşı suç niteliğindedir. RTÜK’ün elindeki yaptırım gücünü kullanarak iktidarı koruyup kollamak için attığı her adım, Türkiye’de basın ve ifade özgürlüğünün geriye doğru gidişini hızlandıran sürecin en önemli halkalarından biri oldu.

Orman yangını yayını cezaları

RTÜK’ün “susturma” talimatını kabul etmeyerek haberlerine devam eden 5’i ulusal, 6’sı yerel 11 televizyon kanalına yönelik cezalar da sansürün en net kanıtı oldu. RTÜK; FOX TV, KRT, Tele 1, Habertürk, Halk TV ve TR 35’e toplam 17 dosyadan oy çokluğuyla ceza verdi. Cezaların birçoğunda

gerekece olarak, orman yangınlarıyla ilgili yapılan haber ve programlar gösterildi. Cezaların haksız olduğunu kamuoyuyla paylaştığı için RTÜK Üyesi İlhan Taşcı, RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin’in teklifi ile orman yangınları hakkındaki yayınların değerlendirildiği toplantıdan çıkarıldı. Bu da RTÜK’ün kurum içinde bile muhalif seslere tahammülsüzlüğün göstergesiydi.

BİK’te ‘olağan’ paylaşım

Basın özgürlüğü ve halkın haber alma hakkının hilafına hareket eden sadece RTÜK değildi. Bu konuda BİK de iktidarla üst düzey bir uyum sergiledi. Girdi maliyetleri yüksek olan gazete yayıncılığının sürekliliği, güvenilirliği ve görüşlerin serbestçe yayılmasını sağlama amacıyla resmi ilanların eşit ve adil dağıtım için kurulan BİK, eski yıllarda sayfaları karartan basın savcılıklarının günümüzdeki karşılığı gibi çalıştı.

Sayfalar kararmadı ama BİK’ten kaynaklı eleştirel habercilik yapan gazetelerin bir sonraki gün yayınlanma şartları her geçen gün zorlaştı. Yıl içinde çıkan haberlerde, BİK üzerinden kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığı tüm açıklığıyla ortaya döküldü ve resmi ilanların yaklaşık yüzde 78’lik bölümünün Sabah, Hürriyet, Posta, Milliyet, Yeni Şafak’a gittiği kaydedildi. BİK’in çifte standardı resmi ilanların haksız şekilde dağıtılmasıyla sınırlı kalmadı, ilan kesme cezaları da eksik olmadı. Gazetelere verilen ilan kesme cezalarının yüzde 97’si BirGün, Cumhuriyet, Evrensel, Korkusuz ve Sözcü’ye kesildi. BİK, Cumhuriyet gazetesine 74 günlük ilan kesme cezası verdi. Cezanın 35 günlük bölümü geçen Ekim ayında uygulandı. Cumhuriyet gazetesine son iki yılda uygulanan resmi ilan kesme cezası, toplamda 129 günü buldu.

BİK’in yaptırımlarından dolayı Evrensel gazetesinde 2021 yılında resmi ilan yayınlanmadı. Evrensel’e, yazarlarının yazıları ve aralarında “CHP’li Özel’den Altun’a izinsiz inşaat tepkisi” başlıklı haberin de yer aldığı yayınları nedeniyle idari cezalar uygulandı. ■

Sultan Özer

Dünün yasakçıları bugünün **'demokrat'** olabilir mi?

Gazetecilere yönelik basın kartı vermeme, akredite etmeme baskısı son dönemde iyice arttı. Artık rengi turkuaz olan basın kartına, iktidar tarafından "makbul" olmayan gazeteciler maalesef erişemiyor. Giderek sokakta haber izlerken bile sorulan turkuaz kart, gazetecilerin tepesinde "Demokles'in kılıcı" gibi sallandırılıyor. Turkuaz kartınız olmayınca da giderek tüm kurumlara sirayet eden akreditasyon mümkün olamıyor. Yani turkuaz kartınız yoksa akredite de edilmiyorsunuz...

Akredite olmak, akreditasyon denilince de ilk akla Genelkurmay geliyor. Genelkurmay yıllarca gazetecileri isim isim belirleyip akredite etti ya da akreditasyon kartı vermedi. AKP ise muhalefette iken ve iktidarının ilk yıllarında bunu çok sert dille eleştirdi. Ta ki 2008 yılında Başbakanlık muhabirlerinden 7 gazetecinin akreditasyon kartı iptaline kadar...

2008 yılında, Başbakanlık akreditasyon kartı iptal edilen gazetecilerden biri de benim. O dönem, Başbakan Basın Danışmanı Akif Beki idi. AA'da Türkiye Gazeteciler Sendikası'nı (TGS) bitiren, yılların deneyimli gazetecilerini zorla emekli ettiren ya da mobbing ile kurumdan kaçırın Kemal Öztürk'ün de unutulmaması lazım.

Her iki isim de bugün kendilerini "demokrat", "muhalif" gösteriyor. Ne yazık ki, balık hafızalı biz-

ler de buna canıyor, "aaa ne güzel eleştiriyor" diye onların yazdıklarını okuyor, belki alkış bile tutuyoruz. Ama dünün yasakçıları bugünün "demokrati" olabilir mi? Kin gütmüyorum elbette, ama yaptıklarının da unutulmasına gönlüm razı değil...

Üyesi olduğum Çağdaş Gazeteciler Derneği'nden (ÇGD) bir yazı teklifi geldiğinde ilk aklıma gelen Başbakanlık akreditasyon iptalleri ve AA'da TGS'ye yönelik bitirme operasyonları geldi. Çünkü her ikisi de bugün uygulanan yasakların, baskı ve mobbingin başlangıcıydı. Bugünkü yasakları yürütenlere yol gösterdi o günkü bu uygulamalar.

AA'da bitirme operasyonu ve Kemal Öztürk

Kemal Öztürk, Meclis Başkanlığı döneminde Bülent Arınç'ın danışmanı idi. Arınç, 2009-2015 yılları arasında başbakan yardımcısı olunca, AA da kendisine bağlandı. Kemal Öztürk de 2011 yılında, Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Müdür olarak atandı Arınç tarafından. Öztürk, AA Genel Müdürü olarak görev yaptığı üç yılda, AA'da TGS'ye karşı, Medya İş'i kurdurdu. O dönem TGS yönetiminde bulunduğum için süreci çok iyi biliyorum.

Henüz işbaşına gelmesinin üzerinden bir ay bile geçmeden, deneyimli gazetecileri emekliliğe zor-

lamakla başladı işe. Sonrasında gazetecileri kendi uzmanlık alanları dışında görevlendirdi, haftalık çalışma saatlerini uzattı, her gün yeni bir uygulama ile mobbing uyguladı.

“Ölseniz de kalsanız da haber istiyorum; Ramazan haberlerini Hıristiyanlara yaptırmayın; her gün cami haberi isterim” dayatmaları o zaman gazetelerde de haber oldu. Onlarca, yüzlerce deneyimli gazeteci AA’dan ayrılmak, gazeteciliği bırakmak zorunda bırakıldı. Gazetecilerle birlikte TGS’ye de operasyon çekip, gazetecileri sendikadan istifaya ve yeni kurdukları sendikaya üye olmaya zorladı Kemal Öztürk. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç hedef gösterdi, Kemal Öztürk uyguladı, ta ki sendikanın yetkisi bitirilene, gazetecilerin birçok kazanılmış hakları ellerinden alınana kadar. Sonrasında ise “kraldan çok kralcı” olan öncekiler gibi bu yaptıkları bile yetmedi ki, istifası istendi...

Gelelim Akif Beki’ye

2008 yılı, kasım ayıydı. Hiç unutmam, 10 Kasım günü Bakanlar Kurulu toplantısı sonrası, Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek açıklama yapacak. Ben de Evrensel gazetesi Başbakanlık muhabiri olarak gittim Başbakanlığa. Açıklamayı izleyeceğim. Gazeteci arkadaşlar, yeni akreditasyon kartlarının çıktığını söyledi, “git kartını al” dediler. Birkaç ay önce yeni kart için başvuru yapmıştık, zaten Başbakanlık muhabiri olarak akreditasyon kartım da vardı, şimdi yenilenecekti.

Yeni kart listesinde ismim yoktu, tekrar tekrar baktık listeye, yanılmıyorsa 364 gazeteci akredite edilmişti, kartı çıkmıştı ama benim yoktu. Görevli kişi, “Akif Beki’nin kişisel tasarrufu” dedi. O gün yeni kartım olmadığı için hükümet sözcüsünün açıklamasını izlemek için içeri alınmadım, hiçbir arkadaş da sormadı “neden kartlar yenilenmedi” diye.

Sadece ben değil, Hürriyet gazetesinden Hasan Tüfekçi ve Turan Yılmaz, Milliyet gazetesinden Abdullah Karakuş, Akşam gazetesinden Ali Ekber Ertürk, Vatan gazetesinden Veli Toprak ile Star’dan Fatma Çözen akredite edilmeyenler arasındaydı. İsimlere bakıldığında özenle seçildikleri belliydi. Her biri AKP Hükümeti’nin, Başbakan’ın hoşlanmadığı haberleri yapan, sorular soran gazetecilerdi. Benim Evrensel’de çalışıyor olmam da ek olarak yetmişti kart iptaline...

2008 yılı, Amerika’yı bile kasıp kavuran ekonomik kriz dönemiymiş. Erdoğan başbakan olarak basın toplantısı düzenlemiş ve “ekonomik kriz bizi teğet geçti” demiş, üstelik Türkiye’nin krizi fırsata çevireceğini söylemişti. O basın toplantısında sorduğum bir soru nedeniyle Akif Beki’nin beni gösterdiğini görmüştüm. Yine Hıdır Göktaş ve Ali Ekber Ertürk’ün soruları nedeniyle not edildiklerini sonradan öğrenmiştik.

Akreditasyon iptali de sonrasında geldi. Akif Beki, belki Reuters muhabirinin üzerini çizmeyi göze alamadı ama benim ve Ali Ekber’in üzerini çizmişti. Kart iptalleri de bunu gösteriyordu.

Akif Beki iptalleri, “yalan, yanlış haberlere” bağladı; hatta Başbakan Erdoğan da bir soru üzerine, “Arkadaşlar, muhabirler yalan yanlış haber yapıyorsa akreditasyonları iptal edilebilir. O medya organı veya grubu bir başkasını göndersin. Yalan yanlış haber yapanlarla biz yola devam etmeyiz. Bizim ölçümüz o. Yalan yanlış haber yapmayacak” diyerek, kendilerini yargı yerine koyduklarını da göstermişti.

Akif Beki de tepkiler üzerine “Genelkurmay, kurumsal akreditasyon uyguladı. Her zaman karşı çıktım. Amerikan tarzı, açık ve şeffaf kriterlere dayalı bireysel akreditasyon modelini esas aldım” demişti.

Başbakanlıktan kartımın verilmesini, aksi halde nedeninin açıklanmasını istedim yazılı olarak. Verilen yanıt ise Aziz Nesin’in kulaklarını çınlatır nitelikteydi: “Devamlılık kriterine uymadığınız için kartınız yenilenmemiştir.”

Ben de 364 akredite gazeteci olduğunu hatırlatarak, “her gün Başbakanlığa geliyor mu, geliyorlarsa hangi salona sığdırıyorsunuz, Akif Beki her gün yoklama mı yapıyor” diye sormuştum.

Elbette, “yalan- yanlış haber” iddiası uymayınca, “devamlılık kriteri” gibi saçma bir yanıt verdiler. Sonrasında ise akredite edilmeyen 7 gazetecinin kurumlarından, Başbakanlığa izlemek üzere başka gazeteci göndermelerini istediler. Evrensel Yönetimi bunu reddetti, “kimin izleyeceğini siz belirleyemezsiniz, biz kimi istersek o muhabiri göndeririz” demişti.

Daha sonra, Başbakanlık Basın Bürosundan yapılan ve internet sitesinde de yer alan başka bir

yazıda, “ilk akredite edildiği 2005 yılından itibaren Başbakanlığı düzenli olarak izlemediği açıkça görülen bir gazete ve muhabirinin neden ‘sürekli akreditasyon kartı’na ihtiyaç duyduğu anlaşılama- maktadır” diye vahim bir yazı da yayınlandı ki, bu da yine Akif Beki’nin marifetiydi. Yanıldıkları bir nokta daha vardı, ben Ecevit Hükümeti döneminde de akreditasyon kartı olan ve Başbakanlığı izleyen bir muhabirdim.

Akif Beki’nin, Başbakanlık akreditasyon kartı iptali ile yetinmediği, akredite edilmeyen gazetecilerin dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ü izlemelerinin de engellenmesi, KÖŞK’e sokulmaması yönünde talepte bulunduğu öğrenildi. Abdullah Gül’ün danışmanı Ahmet Sever, “Abdullah Gül ile 12 yıl” adlı anı kitabında yer verdi bu talebe ve Beki’nin “Başbakanlığa girişini yasakladığımız gazetecileri siz de Köşk’e sokmasanız” mesajı gönderdiğini aktardı; “Genelkurmay tarafından kendisine yapılanın aynısını şimdi başkalarına yapıyordu” diye yorumlayarak...

Elbette akreditasyon iptalini yargıya taşıdım; 2,5 yıl süren dava sonucunda yargı, “basın özgürlüğü ihlali” diyerek kartımın yenilenmesi yönünde karar

verdi. Başbakanlık Basın Bürosundan da hemen “gelip kartınızı alın” diye bir yazı gönderildi... O dönem Akif Beki’nin, Kemal Öztürk’ün yolunu gösterdiği uygulamalar bugün İletişim Başkanlığı eliyle ülke genelinde yaygınlaştırıldı.

Gerçekleri yazmaktan, gazeteciliğin gereğini yapmaktan başka işi olmayan yüzlerce gazeteci kart alamıyor, kazanılmış hakları yenilenmiyor, kart olmayınca da kurumlara girmeleri, haber izlemeleri engelleniyor.

Bunları bir kez daha hatırlatmak istedim ki, unutulmasın...

O dönem kartımın iptali ve sonrasındaki gelişmeleri yazdığım yazıya bu linkten ulaşılabilir.

<https://www.evrensel.net/haber/213800/basbakanligin-yasaklilai-akredite-edilmeyenler>

(*) Dönemin Evrensel Gazetesi Başbakanlık Muhabiri

Gazetecilik meslek örgütlerinin öncülüğünde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının Ankara’daki binasının önünde 27 Ocak 2020 tarihinde düzenlenen eylemden.

Uğur Güç

Dönüşümün başında bir grev: Sabah-ATV Grevi

Türkiye Gazeteciler Sendikasının (TGS) 1980 darbesiyle son verdirilen “Banknot Matbaası” grevinden tam 29 yıl sonra tarihler 13 Şubat 2009’u gösterirken Sabah-ATV binasına grev kararı asıldı: “Politik baskılara, basın özgürlüğü ihlallerine, kamuoyunun yanlış yönlendirilmesine karşısanız, halktan bilgi ve haber saklanmasını içinize sindiremiyorsanız, dezenformasyon ve manipülasyona karşı ayağa kalkın.

Gazetecilere yönelik gözaltı, tutuklama ve mahkumiyetler, saldırılar, yaralamalar ve cinayetlere karşı ayağa kalkın. Çalışanların yaşam standartlarının düşürülmesine karşı, kötü çalışma koşullarına karşı, sendikal mücadele için ayağa kalkın. Patronların tehdit ve baskıları karşısında iş güvencesinden yoksun olmamak için işten çıkarmalara karşı direnebilmek için, sendikal haklarınıza sahip çıkmak için ayağa kalkın.”

Sabah/ATV Çalık Holding’e satıldı

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun (TMSF), Sabah-ATV ve bağlı kuruluşlara el koymasının ardından, buralarda çalışan gazeteciler sendikal örgütlenme çalışması başlattı ve kısa sürede TGS’de örgütlenip toplu iş sözleşmesi için çoğunluğu sağladı. Ancak TMSF ile uzlaşmaya varılamadı ve greve çıkıldı.

Grevin devam ettiği günlerde TMSF, Sabah-Atv

ve bağlı kuruluşları Çalık Holding’in bünyesindeki Turku(v)az Medya Grubuna sattı. Sendika, Sabah-ATV’nin yeni sahibi Çalık Holding ile görüşmeler yürüttü. Bu duruma karşın Çalık Holding yöneticileri, gazetecilere baskı yaparak sendikanın işyerindeki çoğunluğunu düşürmeye çalıştı. Başarılı olunmayınca, ilk etapta örgütlenme çalışmalarına önyak olan gazeteciler Cengiz Erdinç, Ozan Pezek ve Burak Ersemiz işten çıkarıldı. Baskı ve işten çıkarmalar sendika temsilcisi Nuh Köklü’nün atılmasıyla devam etti. Çalık Holding Yönetimi daha sonra TGS ile sürdürdüğü toplu iş sözleşmesi görüşmelerini bitirdi. Bunun üzerine TGS grev kararı aldı.

Nihayetinde 13 Şubat 2009 günü Balmumcu ve Sefaköy işyerlerinde Alper Tunga Çatal, Arzu Gündüz, Çilem Dalgıç, Ender Ergün, Hamdi Kurt, Mete Öztürk, Özsel Tortop, Perihan Özcan, Selim Suner ve Uğur Güç 1980 Askeri Darbesi’nden 29 yıl sonra greve çıkan on gazeteci oldu. Fakat grevin 7. gününde büyük bir hukuksuzluk yaşandı. Grevcilerin sözleşmeleri askıda olmasına rağmen Çalık Holding Yönetimi greve çıkan on gazeteciye işten attı.

On basın emekçisi atıldı, mücadeleye devam edildi

Sendikal yasalarda grevcileri koruyan hükümlerin bulunmaması, grev nedeniyle işlerine son veri-

len on gazetecinin atabileceği tek karşı adım işe iade davası açmaktı. Çalık Holding binadan grev pankartını indirmese de grevin içini bir ölçüde boşaltmıştı. Çalık Grubu, grev pankartını indirmek için hukuksuz iddialarla onlarca dava açsa da mahkemeden uzunca bir süre istedikleri karar çıkmazken, bir süre sonra yasal boşluktan yararlanan işveren avukatları, yargı kararıyla grev pankartını kaldırttı. Greve çıkan on gazeteci ile grev örgütlenirken işten atılan üç basın emekçisi, yıllarca süren davalar yoluyla işe iade kararı aldı. Mahkemeler greve çıkan dokuz gazeteci için ayrıca 12 maaş sendikal tazminata hükmetti. Davalar sonucunda tazminatlarını alan grevciler yarım kalan greve devam edemediler.

Maalesef Sabah ATV grevi sendikal yasalardaki boşluklar ve Sendika yönetiminin hataları nedeniyle kazanımla sonuçlanmadı. Sendika hukuksuz bir şekilde işten atılan gazetecilere “İşten atıldınız, artık bu pankart altında duramazsınız.” diyerek grevcilere yaptığı yardımları

keserek kaderlerine terk etti. Bu süreci direnişe çevirerek etkisini daha da artırıp belki bir kazanım elde edebilirdi.

Sendikal kanunlar yetersiz işçiyi patronlara karşı koruyamıyor

Sabah-Atv Grevi, dönemi itibariyle medyanın bugünkü şeklinin hazırlığında olanlar için büyük bir engeldi. Editoryal bağımsızlık sendikal güvence ile garanti altına alınacaktı. Başarılı olsaydı bugün yaşanan sektörel ve siyasal dönüşüm şimdiki gibi olmayacaktı. Fakat Sabah-Atv Grevi, sendikal kanunların yetersizliği, sendika yönetiminin grevcilere karşı tutumu ve pankartın altını boşaltarak işverenin yaptığı hukuksuzluğa ortak olunması nedenleriyle etkisi giderek yayılan bir direnişe dönüşmedi, başarıya ulaşamadı. Sendikal kanunların yetersizliği ile örgütlerin mücadeleyi doğru yönlendirilmemesi, işçilerin işverenlere karşı haklarını koruyamama sorununu bugün daha da yakıcı bir hale getirmiş durumda.

2009 yılında gerçekleştirilen Sabah-ATV Grevi kapsamında gerçekleştirilen bir basın açıklaması. 2015 yılında bıçaklı bir saldırıda hayatını kaybeden gazeteci Nuh Köklü de 'Grev Gözcüsü' önlüğüyle eylemde.

OLAYLARA
AİT DİĞER
FOTOĞRAFLAR
- SAYFADA

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

ANKARA Özet
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın değişikliğiyle ilgili olarak...

konuşma

DEĞİŞTİRDİ

TAYİN VE YER DEĞİŞTİRENLER DUNKU RESMİ GAZETEDA YAYINLANDI

ANKARA TİHA
DUNKU'nun tayin ve yer değiştirilenleri...

ANKARA TİHA
DUNKU'nun tayin ve yer değiştirilenleri...

ANKARA TİHA
DUNKU'nun tayin ve yer değiştirilenleri...

Kriz öncesi
intihar etti

ANKARA TİHA
Mustafa Celen'in intiharı...

Bayıldılar... Boğuldular...

Sakarya'nın Yuvalak köyünde uçaklardan çıldıran bir manda, 5 yaşında bir çocuğu boynuzlayarak öldürdü.

11 EKİM HABERLERİ AKRİYERİ
BİRİNCİ AKRİYERİ...
Mustafa Celen'in intiharı...

AMERİKA'DA KRİZ

ANKARA TİHA
Amerika'da kriz...

Türk-İş'in Damıslaya
yaplığı müracaal
inceleniyor

ANKARA AA
Türk-İş'in Damıslaya...

İş gelmezse görevden alınacak

Üniversiteler kanun tasarısı son şeklini aldı

ANKARA BÜROSU

Üniversiteler Kanun Tasarısı son şeklini alarak...

Tabanca öğrencinin duruşmasında bir grup adliyyeyi işgal etti

İSTANBUL
14 Şubat günü Fen Fakültesi...

Ege Üniversitesi
talebeleri yurt
dışındaki
yolları tuttular

ANAHTAR DELİĞİNDEN
Suna SAN PAŞAZADE

İZMİR - BALIKESİR
Ege Üniversitesi öğrencileri...

Baba
lira başı...
evli bir adama imanı
nikâhı ile veriyordu

YÜRÜTME KURULU
19 MADDELIK ANAYASA

"Niyetim korkutmak idi, birden şuurumu"
Soguk ve aciklan biap hale gelen Mustafa Celen şöyle dedi:

KUNERALP DEĞİRKALE'DE
YUNAN KRALİCESİ ÇOCUGUNU DÜŞÜRDÜ

Bu dergi, Avrupa Birliğinin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Çağdaş Gazeteciler Derneği sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir

iletişim: cagdasdergi@gmail.com
www.cgd.org.tr